

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Bartha Béla dr. jogtanárhoz** (Nagy-Csapó-utca 396.) intézendők.

Az államsegélyről.

Azok közé tartozom, a kik az egyházak állami segélyezésére nézve, azt az elvet vallják, hogy *ne segélyezzenek egyet se.*

Álljon fel minden egyház a maga emberiségéből és álljon mindegyik a társulati törvények alatt.

A magyar református egyház autonomikus jogaira meg különösebben is féltékeny vagyok. Ez egyház feltétlen magyar, nem félek attól, hogy valaha nemzet- és államellenes lehetne; azt pedig az államra magára nézve is szükségesnek találom, hogy a független hazafias társadalmi tényezők súlya túlon túl meg ne gyengítették benne. Elvi ellensége vagyok azért minden néven nevezhető államsegélynek és természetesen az 1848. XX. t.-c. határozatának is.

A kormány által beterjesztett javaslatot pedig e törvény megvalósításának sem tartom.

Meg tudom érteni azért, ha a bevett vallásfelekezetek papjainak állami segélyezéséről szóló törvény, a mi soraink között is, nagyon vegyes hatást okozott.

Pataknak nem kell és alig kell *Dunántúlnak.*

Debrecen még nem nyilatkozott, de egyik tractusa, a felső-szabolcsi, inkább gályarabságot emleget . . .

Pápa elfogadja, mint szükséges rosszat. Kapni egyedül *Erdély* kap rajta, a hol a közpapok a *szegénység miatt*, már egyenesen a miniszter ajtaján zörgetőznek . . .

S mind ennek dacára az a hitem, hogy e törvényjavaslattal nekünk le kell számolni s e *törvényjavaslatot* ideiglenes kiegészítőnek, *szegénységünk és rendezetlen viszonyaink* miatt, *általánosságban nekünk is el kell fogadni.*

El a miatt, hogy míg lett volna időnk reá, elmulasztottuk egyházunk közigazdasági ujjá-

szervezését és reformját megcsinálni. El a miatt, hogy míg módunkban lett volna önként segíteni rajta, elnéztük, mint öli meg a tarthatatlan adózás híveinket, mint nyomorítja a türhetetlen szegénység belhivatalnokainkat.

Most már aztán a baj nyakunkra nőtt.

Híveink ingadoznak, kiválni készülnek. Belhivatalnokaink helyei pusztán maradnak; papjaink, tanítóink törvényes hatóságuk mellőzésével, egyenesen az államhoz mennek kérni . . .

A ki mívelt ember létére sokra biztatva, kevésre juttatva, panasztalan tudja túrni a nyomort és bús sóhaj nélkül szemlélni hozzátartozóinak szenvedését: az dobjon rájuk első követ,

De még az is megálljon, ha egyházát és vallását szereti. Mert nemcsak a belhivatalnokok bús siráma, — a terhet nem bíró egyházi adózók, a hívek morajló, fenyegető panasza is hallik.

Azért jöjjünk tisztába a helyzettel s mondjuk ki őszintén, hogy az *állami segélyezésre rá vagyunk szorúlva* s egy olyan törvény, mely ezt papjainkra és egyházainkra nézve biztosítja: az 1848. XX. t.-c. szellemében immár kívánatos.

Csak az a kérdés, hogy a kormány által benyújtott javaslat ilyen leendő-e?

Ugy a hogy a dolog most áll, nehezen.

Nem a miatt, hogy az állami segélyezés az autonomiát és a magyar ref. egyház politikai függetlenségét és súlyát meg fogja csökkenteni. A józan ész szerint ez nem is történhetik más-kép. Az állam nem adhat anélkül, hogy tőlünk is ne venne. Vesz akkor is, ha a segélyt hatóságaink útján adja; akkor is, ha nem akar venni, azon természeti és erkölcsi törvényt fogva, mely a segélyezőt és a segélyezettét elválhatatlanul egymáshoz köti.

Amiért a benyújtott javaslat ellen én kifogást teszek, első sorban azért történik, *mert sérti a felekezetek közti egyenlőséget és nem felel meg az állam érdekeinek.*

Kit ne bántana az egyenlőség és méltányosság barátai közül, nem az, hogy minket is az oláhok és más nemzetiségűek közt számítani fel, mert ez az alkotmányos magyar állam érdekeinek biztosítása végett, a mire mi saját magunk is törekszünk, másként nem is lehet; nem az, hogy külön törvény nem szól rólunk, mert ez csak újabb kiváltságolást teremtené: hanem az, *hogy a római katolikus papok kongruája miért nincs e törvénybe betoglalva?*

Pedig a pánszlavizmus, pánillirizmus és a dákoromanizmus a róm. kath. területeken is jelentkeznek s hogy az állam elleni harcra még a magyar róm. kath. ultramontanizmus is kész, több mint kétségtelen. Az pedig, hogy akárhonnan, egyik vagy másik; akár bevett, akár be nem vett vallás papja, egyenlő képzettség mellett többet kapjon: egyenesen non sens. Az elv csak ez lehet: egyformán, vagy semmit.

Szükség azért, hogy e javaslatba a róm. kath. lelkészek is felvéttessenek és az állam politikai érdekei irányukban is biztosítassanak. És szükséges, hogy fizetésjavítás tekintetében is a többiekkel egyenlő feltételek alá essenek, vagy amennyiben ez tényleg meg nem történik és a kath. lelkészeknek kedvezményezett külön helyzete megmarad: mindaddig *a többi felekezetek is kárpótoltassanak és különösebben, a részökre eddig folyósított államszegély továbbra is megadassék.* Ez az egyik.

A másik, a miért a javaslatot kifogásolom, azon körülmény, *hogy a lelkészi fizetés ki-*

egésztése végett, minket protestánsokat kétszeresen megadóztat és az állami érdekre itt se ügyel. Nincs tekintettel eddig vlselt terheinkre, adózó képességünkre és míg egyfelől elnézi, hogy e címen egyes felekezetek kiváltságot élvezzenek, másfelől a mi pénzünkből a másik felekezet papjainak fizetését emeli fel.

Tény ugyanis, hogy a római katolikusok alig fizetnek valami egyházi adót, s hogy a nemzetiségi egyházak is jobbnaira csak a stólából javadalmazzák lelkészeiket. Az egyházi adó, ha egyáltalában van náluk s nem gyülekezeti, templomépítési teher — az oláhoknál és szerbeknél legfeljebb csak 2 osztály szerint szedetik: *a zsellérek adója* egy $\frac{1}{2}$ véka tengeri s 1 kézi-napszám; *gazdák adója*: 1 véka tengeri és 1 eke napszám. Ezen nemzetiségi egyházakban divó adózással szemben a mi hiveink a lelkészi fizetés érdekében hordozhatatlan terheket viselnek. Midőn azért az állam e körülményre semmi tekintettel nincsen és egy ref. lelkész fizetéséhez, mely p. u. 400 frt, de a melyet a hivek az állami adó többszörösének elhordásával teremtenek elő; egyformán 200 vagy 400 frtot készül adni, mint teszem fel egy oláh papnak, a kinek fizetése szinte 400 frtra rug, de a kinek hivei semmi, vagy csak igen csekély egyházi adót fizetnek: többszörös igazságtalanságot követ el. Praemiumot ad azoknak, a kik eddig sem hordoztak terheket, nincs tekintettel polgárainak adóképeségére, pedig ezt köztörvényileg is meg kellene határozni. Esetleg, miután a református lakosok átlag az oláhoknál vagyonosabbak és

TÁRCA.

Emlékbeszéd március 15-ikén.

1898. márc. 15. a tanári kar által rendezett emlékünnepegyen főiskolánk oratoriumában elmondotta *Helle Károly dr.*, jogak. tanár.

Mélyen tisztelt ünneplő közönség! Ünneplő nemes tanuló ifjúság!

Mikor az alvó természet kebelében megpezdül az élet forrása, mikor a szívekben új vágyak, új remények kelnek a tavasz lehére, nagy és szent ünnepet ül a magyar nemzet: március tizenötödikét!

Ma újra itt van e nap! Zöldül és fakad mindenütt a mezőkön; virágok illatát érezzük a légben; a tavasz langyos lehellete legyezgeti arcunkat; szívében új vágyak, új remények kelnek! . . . Ma újra itt van március tizenötödike!

Szerte a hazában ünnepet ül ma a magyar nép! A szentegyházak szentelt csarnokaiban felhangzik a háladó „Te deum“, s a hívő nép ezreinek esdő imája száll az ég felé: „Isten! áldd meg a magyart!“

Vigan lengeti a zászlók ezreit a tavaszi szellő s ünneptől derűs arcokon török meg a játszi napsugár! Örül, ünnepel ma a haza ifja, véne . . .

Mi is ünnepelni jöttünk ide, a „Tudomány“ csar-

nokába! Ide, erre a történeti emlékek által megszentelt helyre! Ünnepelni és visszaemlékezni! Ünnepelni március tizenötödikét s visszaemlékezni azokra a nagy eseményekre, melyek a mai napot a magyar nemzet ünnepévé avatták!

A mai nappal immár ötvenesztendő ez az ünnep! Ötven esztendő — fél század — több, mint egy emberöltő telt el 1848 március tizenötödike óta! Valóban, elég hosszú idő arra, hogy ma különös erővel ujúljon meg kegyeletes emlékezetünkben e nap! Valóban elég hosszú idő arra, hogy ma megkérdézhessük szívünket és agyunkat: miért ünnepeljük március tizenötödikét? hogy méltón ünnepeljük-e?!

* * *

Mit jelent nekünk március tizenötödik napja? Miért ünnepeljük e napot?!

Az antik világban ez volt Caesar halálának a napja! . . . A modern kor idősámításában, a magyar nemzet történetében ez a nap a feltámadás emléknapja, a magyar nemzet húsvét ünnepe! Igen! a békés feltámadás és újjászületés emléknapja ez! Mert március tizenötödikével nem a szabadságharcnak hősköltevénybe való diadalait, legendaszerű lefolyását s tragikus bukását ünnepeljük. Nem! Hanem a békés reform-korszaknak azt a dicső befejezését, a mely a magyar nemzetet új

több állami adót fizetnek: míg egy felől a reformátusok egyházi tulterhes adózását tovább is fentartja; az ő adójukból fizet a hazafiatlan nemzetiségi papnak.

Ebben a tekintetben az államnak meg kell követelni azt, hogy minden egyház, amely segélyre tart igényt, épen úgy, mint az állami iskolák felállítására alkalmával történik: addigi egyházi adózása helyett, állami adójának 10%-át legyen köteles e címen magára vállalni és megajánlani. Ez által egyenlő alapot nyer az állam a tervezett segélyezésre nézve. Kevesbedik azoknak egyházi adója és növekszik adózási képessége, akik túl voltak terhelve. De kevesbedik főleg az az összeg, amelylyel az állam a különböző felekezetek, különösen a nemzetiségi egyházak lelkészeinek fizetéséhez az eddigi helyzet szerint, hozzájárulni kénytelen lenne.

Nem merev autonomikus és egyházi érdekek hangsúlyozásában — azok az államsegély természetével összeférhetlenek, — hanem az állam és a vallás egyenlőség érdekében álló javítások kieszközlésében állhat ez időszerint a mi akciónk: egy törvénybe foglalni az összes lelkészeket, kiegyenlíteni a kedvezményeket és egy bizonyos egyházi hozzájárulást minden felekezet részéről biztosítani.

Ezek a kívánalmak lényegesen javítanának a mi helyzetünkön és megfelelnének az állam és az igazság érdekének is. De megfelelnének annak a nagy mozgalomnak is, melyet egyházi közgazdasági viszonyaink rendezésére a tiszántúli

egyházkerületi értekezlet megindított. Csak így válik lehetővé egyházi adózásunk rendezése, egyelőre ott, ahol az állami segélyre szükség van. Az értekezlet munkálatai alapján, e mellett még a jövődőt is biztosíthatjuk. Csak meg kell valósítani azon javaslatát, amely az egyházközségi alapok megteremtéséről szól. Ezek a fentartási alapok a jövőben lehetségesé teszik az egyházak teljes autonóm fennállását. Ezeket a fentartási alapok megteremtését lehetségesé teszik az egyházak állami segélyezéséről szóló törvény javaslatai.

Ha általánosságban, ha az állam és az igazság és a dolog érdekében álló módosítással is, el kell azért e javaslatokat fogadni.

Ezt parancsolják a szegénység és a szükség.

Erre utal a helyzet, mely szerint papjaink és egyházaink az államsegélyt egyenesen és közvetlenül önmaguk is sürgetik.

A gályákat hasztalan emlegetjük. Azok ideje lejárt. Nem úgy neveltük papjainkat, hogy egyházukért nyomorogni és szenvedni tudjanak. Nem is olyan irányba van a kornak, mely e mártíromságot mivel magyar emberre nézve ez idő szerint lehetővé tegye.

Nézzünk azért a jövődöre és fogadjuk el az állam segítő kezét.

De nem a nélkül, hogy az állam érdekeinek megfelelő egyenlő egyházi teherviselést, a segélyben részesedés feltételül, magunkra és másokra nézve ki ne kötnök.

De nem a nélkül, hogy az egyházfentartási

életre támasztotta fel, bevezetvén őt a nyugat-európai civilizatio sodrába, s a mely a régi Magyarország korhadat omladéka felépítette az új Magyarország, erős, ledönthetetlen falait! . . . És éppen azért, mélyen tisztelt ünneplő közönség, valahányszor március tizenötödikét ünnepljük mindannyiszor múlhatatlanul előtérbe nyomul szemünk előtt az a kettős panoráma, a mely Magyarország és a magyar nemzet képét átgördíti a múltból a jelenbe! Múlhatatlanul szemünk elé kerül ma is a régi és az új Magyarország képe!

Mi volt Magyarország és a magyar nemzet 1848 előtt?

Magyarország a mai földrajzi egészében, a magyar nemzet a mai állami és politikai fogalma szerint 1848 előtt nem létezett! Csak névben volt, csak névben élt! Élt a múltnak, a messze múltnak dicsőségében, a történet hagyományában, a költők ábrándjaiban, élt a hazafiak búsongásában! A szathmári békeben az egykor dicső, de az évszázados harcokban és küzdelmekben kimerült magyar nemzet megadja magát a mostoha sorsnak, mert kétségbeesve belátja, hogy hiábavaló ellene minden küzdelem!

A nemzet lassu hanyatlása, elhalása következik be, melyet társadalmi, gazdasági s culturalis fejletlensége és alkotmánya, a rendi alkotmány, siettetnek!

Társadalmilag fejletlen a nemzet, mert hiányzik organismusából egy tag, mely a nemzetek emelkedésének és hatalmának főtényezője, a gazdasági és szellemi munka legfőbb eszköze: hiányzott belőle a polgárság! Mert Magyarországnak volt ugyan polgársága, de ez nem a nemzet testéből nőtt ki, hanem idegen elemekből mesterségesen alakult s a nemzet testébe nem olvadt be: ez a polgárság nem volt magyar!

Gazdaságilag fejletlen az ország, mert távol esik a világforgalom útjaitól! Nincs ipara, nincs kereskedelme, a gazdaságnak földhöz kötött ágait ismeri csak!

Nincs culturája, mert hiányzik a nemzeti cultura szerve: a magyar polgárság. S ezért nincs kifejlett, ellenállásra képes egyénisége sem, a mely az idegen befolyás ellen, melynek védtelenül ki van szolgáltatva, megoltalmazná!

Alkotmánya pedig a rendi alkotmány kiváltságos és elnyomott osztályokat teremtett. Kiváltságos és elnyomott osztályokat, a melyeket oly körlátok választottak el egymástól, mintha nem is lettek volna egy nemzet tagjai! Az egyiké volt minden jog és haszon, a másiké minden teher és kötelesség! És ez az alkotmány megrontja mind a kettőt! „Megrontja anyagilag, mert az egyik megveti a munkát s azért terméketlen, a másik pedig kevesebbet dolgozik, mint ereje bírná, mert munkája gyümölcsét nem ő szedi! Kárt tesz bennök szellemileg,

alapok létesítésével a jövő kibontakozás alapjait le ne raknók.

De nem a nélkül, hogy belhivatalnokaink képzésében vallásunk szigorúbb szellemének megfelelő reformot ne létesítsenék.

Gyulai Ferenc.

Elnöki megnyitó beszéd

a f.-szabolcsi egyházmegye márc. 3. közgyűlésén.

Nagytisztelendő és Tekintetes Egyházmegyei Közgyűlés! Kétségtelen dolog, hogy egyházi közéletünket, egy idő óta, a lelkészek fizetése kiegészítésének a kérdése foglalkoztatja. Egyes egyházkerületek évek óta sürgetik már a konventet és a konvent utján a kormányt, hogy valósítsa meg az 1848 évi XX t.-c.-ben lefektetett vallás-egyenlőségi elveket. Az elmúlt év folyamán aztán irányadó, magas állású emberek, nyilvános gyűlésekben hangoztatták, hogy a lelkészek fizetésének a kiegészítését tárgyzó törvényjavaslat a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban teljesen készen van s a törvény szerű lépések megtétele után csak tárgyalásra vár. Majd arról is olvashattunk, hogy a javaslat helyben hagyás végett, a korona elé terjesztetett.

E közben, az elmúlt év őszén, az erdélyrészi atyafiak, országos lelkész-értekezletet tartottak Sepsiszent-Györgyön és abban emlékiratot szerkesztettek oly céllal, hogy azt a kormány és törvényhozás elé terjesztvén, kéri az inséggel küzdő prot. lelkészek felsegítését.

Engemet egyházmegyémbeli lelkésztársaim már ez alkalomból felkerestek, előbb a tiszahátról, majd az e. m. nyugati részeiről, hogy csatlakozzunk az erdélyrészi atyafiakhoz, kérvényezzünk mi is és pedig törvényes egyházi főhatóságaink mellőzésével . . . a mire én azt feleltem, hogy időközben, a szatmári értekezlet előtt, én is abba a szerencsés helyzetbe jutottam, hogy a kész törvényjavaslatot, bizalmas kézből elolvashattam s így annak valódiságáról tudomásom van, miről

e. megyénk irányadó embereit, annak idején, bizalmasan értesítettem s így az érdeklődőket kevés türelemre kértem. E közben a kormány a törvényjavaslatot a parlament elé terjesztette. Ismét jöttek a sürgetések: miképen lehetne a javaslat felett nézeteinket nyilvánítani, talán lelkészi értekezleten, talán e. megyei gyűlésen? stb. stb.

Én az adott viszonyok között leghelyesebbnek találtam, hogy a számvevőszéki elnök úr által összehívott gyűlés helyére és idejére értekezletet hívok egybe, mely a számvevőszék tagjaival együtt e nagyon is fontos ügyet szűkebb körben megbeszélvén, a további teendőkre nézve, az e. m. elnökségét is tájékoztatja.

Igy jött össze egy egyháziak és világiakból álló értekezlet Nyíregyházán 1898 febr. 23-án, mely az ismeretes törvényjavaslatot tárgyalás alá vevén, hosszas tárgyalás és beható eszmecsere után a javaslat felett következő elvi szempontokat állapította meg:

1. Erősen kifogásolja az értekezlet, hogy hitfelekezetünk habár az 1848 évi XX t.-c. 3 §-a világosan rendeli is, e törvényjavaslatra nézve, nem hallgattott meg;

2. Kifogásolja azt is, hogy jóllehet könnyíteni látszik valamit a javaslat a nyomorgó ref. lelkészek sorsán, azonban az egyházi adóterhek alatt sok helyt roskadozó híveken egyáltalában semmit sem segít; ennek dacára is azonban

3. miután az értekezlet úgy tekinti a betervezett törvényjavaslatot, mint az 1848 évi XX t.-c. részleges megvalósítását, azt hiányai dacára is általánosságban elfogadhatónak javasolja. Azonban a tárgyalás alkalmával úgy óhajtja a törvényjavaslatot módosítani, hogy

4. a lelkészek fegyelmi ügyeire vonatkozó §§-ok akként változtassanak meg, hogy azok az egyház önkormányzati jogait ne sértsék; továbbá

5. az ujonnan létesítendő anyaegyházak szervezése ne a kormánytól, hanem egyedül a felekezeti főhatóságtól tétessék függővé, úgy, a mint erre nézve a királyilag szentesített egyházi törvényünk intézkedik.

mert az egyiknek nincs szüksége képzettségre, hogy kiváló állást foglaljon el, a másikat megbénítja az a tudat, hogy ha megszerezné, sem értékesítheti! Megrontja mind a kettőt erkölcsileg, mert az egyik lelkében a gögös megvetés és kegyetlenség, a másikéban a halálos gyűlölet s a kegyetlen visszatörölés vágya ver gyökeret!*" Ezzel az alkotmánynyal, ezzel a társadalmi és gazdasági renddel állami és nemzeti élet lehetetlen!

S csakugyan! a nemzet lassankint lecsúszik az önálló nemzetek magaslatáról! Az ország elveszti állami függetlenségét s tényleg része lesz egy nagyobb egésznek, a Habsburgok monarchiájának! Egysége felbomlik! Elapozódik rendekre, népfajokra, felekezetekre, megyékre! Nem ura többé sorsának! Politikáját nem maga határozza meg! Állami életének legfontosabb viszonyait idegen kormány intézi a nemzet érdeke ellen! Ki van zárva legfőbb érdekeinek intézéséből! Neki csak a szűk helyi élet marad, apró, csekélyes viszonyaival és érdekeivel s itt is csak a megadás vagy ellenzés formájában foglalkozik közügyekkel! . . . Közönyössé lesz a nemzet s visszavonul önmagába! S az egyesek — a kimből állott — nagy célok és nagy ideálok híjján összezugorodnak, eltörpülnek! . . . Az eszmény kihál e korból

* Grünwald: Régi Magyarország. Lásd a történeti adatokra nézve ugyanezt.

s még a nemzet nagy múltja is elveszti varázsát! Minden eltörpül s csak a nyomorult jelen uralkodik e sivár nemzedéken! . . . .

Szomorú korszak szomorú képe ez, mely mélyen belenyúlik immár haldokló századunk első feleibe is!

Szomorú korszak, melyben az ország temetőhöz hasonlított, de a melybe csak az volt eltemetve, a mi a múlté! A jövő, a jövő az annak ígérkezett, a ki azt a megváltó eszme erejével meghódítja!

Ez az eszme pedig e korszak végén már ott volt a nemzet lelke mélyén: a nemzetiség eszméje volt ez! Magvát lelkes írók ültették oda, kiket e korszak szenvedései, kétségbeesése és küzdelmei szültek! Csak csirája volt még meg a megváltó eszmének: a magyar nyelv és a magyar irodalom fejlesztésében! A mint azonban a rendiség eszmekörében összezsugorodott, eltörpült nemzedékek helyére az európai forradalom tüzeben megtisztult modern eszmék hatása alatt, minden téren melegebb érzéssel, nemesebb ideálokkal eltelt új elemek léptek s feltámadtak a nemzetben a nagy szellemek, a nemzetiség eszméje is a nemzet egész egyéniségét, gazdasági, társadalmi és politikai fejlődését felölelő programmá növekedett!

Egyszerre megszűnik a tespedés éveinek igézete s megindul az új Magyarország felépítésének dicső munkája!

6. A törvény által megállapítandó segély egy összegben adassék ki a felekezeti főhatóságnak szétosztás végett.

7. A segély ne 600, hanem 800 frt legyen és pedig ne 9 év múlva, hanem az első segélyezési évben azonnal.

8. A stóla fizetési alapul egy általában fel se vétessék, ne számíttassék.

9. Óhajtja a bizottság, hogy mindennemű termény és szolgálmány pénzre legyen változtatva, ha ez nem eszközölhető, ne öt, hanem tíz évi átlag számíttassék.

10. Miután a négy, öt év előtt összeirt adatok azóta már sok változáson mentek át s mennek főleg a jelenlegi mozgalmas napokban; a jövedelmek újból számíttassanak fel és pedig úgy, mint a tanítóknál, a kataszteri tiszta jövedelem vétetvén alapul.

Voltak még több-kisebb, nagyobb jelentőségű észrevételek is Nt. és Tek. e. megyei közgyűlés, mint p. o. az, hogy tiszta magyar hazafiságokról ismert lelkészeink az oláh. román, rác és szerb pópákkal és dászkálokkal egy kalap alá vonattak s ugyanazon törvényes elbánással sújtattak, illetve fenyegettetnek, a mi hazafias ref. papságunk önértékét méltán, mélyen sérti; továbbá és mindenek felett, hogy a beterjesztett törvényjavaslat az 1848. évi XX. t.-c. 2. és 3-dik §§-inak érvényben létele mellett a tökéletes egyenlőség és viszonyosság ellenére ismét kivételt tesz a róm. kath. egyházért és lelkészeiért, a mennyiben azok fizetéséről a magas kormány külön törvényben kíván intézkedni; nemcsak, hanem midőn az 1848. évi XX-ik t.-c. 3. §-ának világos rendelkezése ellenére a mi egyházunk e javaslatra nézve meg nem hallgattatott, addig a törvényjavaslat indoklása a róm. kath. lelkészi fizetések rendezésére világosan kimondja, hogy az a rendezés a róm. kath. püspöki karral egyetértőleg fog megtörténni. miből világos, hogy a kormány most sem egyenlő mértékkel mér s a tökéletes egyenlőség és viszonyosság törvényileg szentesített elvét ismét arcul üti.

Ezek volnának az értekezlet megállapodásai szerint

Széchenyi, a legnagyobb magyar, áll a reformok élére! Az ő fellépése ébreszti fel a nemzetet abból a hosszú „kóros álomból“, melyben több, mint egy évszázadon át „derengett“! Széchenyi működésével kezdődik Magyarország történetének legfényesebb korszaka!

Ő az első magyar ember, a ki nyíltan s őszintén tárja fel a múltak bűneit s szembeszállva az előítéletekkel, bátran jelöli meg az irányt, melyet a nemzetnek jövőben követnie kell! Ő az első magyar ember, a ki a fennállót, a létezőt a legszentebb érdek, a magyar nemzet jövője érdekében támadja meg! Az ősiség eltörlését, a közteherviselést, a törvény előtti egyenlőséget, a jobbágyság felszabadítását s a nemzet gazdasági megerősítését sürgeti, mint legégetőbb, legszükségesebb reformokat! S merészen hirdeti, hogy: „Magyarország nem volt, hanem lesz!“

Hozzája csatlakoznak a nemzet legjobbjai, köztük egy Kölcsey, egy Deák, örök büszkeségei a nemzetnek! S megkezdődik az a történelemben egyedül álló, páratlan küzdelem, melyben egy kiváltságos osztály nemes önzetlenségében feláldozni kész évszázados kiváltságait, hogy egyenlő jogokat élvezhessen az ország minden polgára.

E küzdelemből, annak új erőt, új irányt adva, egy óriás alakja emelkedik ki! Ez óriást alig pár éve

a mi sérelmeink, kifogásaink, gravámeneink a beterjesztett törvényjavaslatra nézve Nt. és Tek. e. megyei közgyűlés.

Ezen elvi jelentőségű észrevételek kiemelése mellett felhívta az értekezlet e. megyénk ékes tollú főjegyzőjét: Nagymáté Albertet és az egyházi ügyeink iránt oly őszinte, meleg érdeklődéssel viseltető, szeretett tanácsbíránkát: Ujfalussy Béla urat, hogy ezen irányelvek figyelemben tartása mellett e mai napra egy munkálattal készítsenek, mely elfogadtatván, megküldendő lenne a Főt. és N.-mélt. konventhez, a Főt. Egyh. kerület s a testvér e. megyékhez; továbbá a parlamenthez és kormányhoz. Az e. m. elnöksége pedig megbízott, hogy e nagyon sürgős s egyházunkat oly mélyen érdeklő ügyben rendkívüli gyűlést hívna össze, a mit Isten segédelmével megtettünk, az e. m. tiszviselőit, lelkészeit és az egyes gyülekezetek képviselőit e mai napra, rendkívüli gyűlésre meghívtuk, s a jelenlevőket szívélyesen üdvözljük.

Nagytiszteletű és Tekintetes e. megyei Közgyűlés! Az anyagiakban való szűkölködés régóta nyílt sebe magyarországi ev. ref. egyházunknak. Bizonyosan ez volt egyik oka már 50 év előtt annak, hogy az 1848. évi XX. t.-c. a bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségleteit közálladalmi költségekből rendelte fizetni. Bizonyosan belátta már akkor az a szabadelvű törvényhozó testület, hogy a magyarországi prot. egyház negyedfélszáz éves élete küzdelmei, áldozataival, úgy a kultúra terjesztése, mint a vallás-erkölcsi érzés ápolása fejlesztése s a szabad- és független magyar nemzet létérdekeiért végzett munkái és áldozataival erre a támogatásra teljesen rászolgált. Rászolgált negyedfélszáz éves élete s működésével arra is, hogy a többi keresztyén hitfelekezetekkel egyenlő elbánás, s javadalmazásban is részesíttessék. Rászolgált azok az igénytelen, hithű ref. lelképásztörök általában azzal, hogy egyedül és kizárólag a magyar nép jól felfogott érdekeit szolgálták s szolgálják arra, hogy legalább némileg jobb javadalmazásban részesüljenek. Más hitfelekezetű s főleg

temettük el, de emléke fenmarad mindörökké, mert nem koporsóba zártuk őt, hanem a haza kebelébe, s valahányszor megdobb a nemzet szíve, mindannyiszor áldani fogjuk ez óriás — *Kossuth Lajos* emlékét! Áldani fogjuk mindörökké Kossuth Lajos emlékét, a ki a Gondviselés különös kegyelméből szállott ide hozzánk, hogy tollal kezében, lobogó lánggal szívében s világossággal ajakán a legrövidebb úton, a politikai reformok útjain átvezessen bennünket az európai civilizatio sodrába! Áldani fogjuk mindig Kossuth Lajos emlékét, a ki midőn a nemzet jobbjával oldalán, a szabad népek sorában keresett és kapott helyet nemzetének, a magyar nemzetnek, gondoskodott egyúttal a szabad élet feltételeiről is!

A feltételek, a szabad élet e biztosítékai — mélyen tisztelt ünneplő közönség — az 1848-iki törvényekben vannak lerakva! Az 1848-iki törvényekben, a melyekkel e több, mint két évtizeden át tartó s egy új Magyarországot teremtő lelkes küzdelem véget ér!... Az 1848-iki törvényekben, a melyeknek legszebb, legdrágább gyöngyei: *a szabad sajtó, a jogegyenlőség és a parlamenti kormányforma!* Azt, hogy a nemzet társadalmát nem választják el osztályfalak; azt, hogy a gondolatközlés delejes árfolyama mindnyájunkat szabadon áthathat; azt, hogy kiolthatatlan szomjúsággal vágyunk a magyar haza független államiségára: mindezt

az anyagelvűség embereinek lehet ugyan e részben ellenvetésök, de ezeket elég lesz a történelemből figyelmeztetni csak arra, hogy megpróbálta már az emberiség a paganizmus, judaizmus, a legközelebbi száz év alatt pedig atheizmus, a kommunizmus, anarchia, nihilizmus, materializmus, legközelebb pedig próbálgatja a szocializmus elvei szerint feltalálni a békét, a nyugalmat és boldogságot, azonban mindezek együtt véve sem érnek fel a krisztianizmussal, a Jézus által alapított ker. vallás, az evangélium elveivel s beláthatja, hogy az emberiség élete valláserköles elvek és alap nélkül: „Jaj, hó halmon épült világ boldogsága;” s a békét, nyugalmat és boldogságot, egyedül az evangélium, a krisztianizmus adja és adhatja meg. Az a krisztianizmus, az az evangélium, mely az emberhez legméltóbb elveket hirdeti, midőn azt mondja, hogy: „Imádkozzál és dolgozzál;” „s a ki nem dolgozik, ne is egyék”; továbbá: „méltó a munkás a maga jutalmára” és „a kinek sok adatott, sok is kívántatik attól” s az az evangélium, amely az emberek különböző felfogását, szorgalmát, igyekezetét s könnyüvérségét, sőt tékozlásra való hajlandóságát is figyelembe véve hirdeti, hogy: „szegények mindenkor lesznek ti közöttetek” . . .

Ezen az evangéliumi alapon áll a mi magyarországi ref. egyházunk s állunk mi is Nagyt. és Tek. e. megyei Közgyűlés. Kifogásolhatja ugyan valaki ev. ref. egyházunk életében a ref. hitelvek és az ev. ref. kultusz ridegségét s ez alapon jövendőlgetheti egyházunk, vallásunk enyészését; azonban, meg kell gondolnia, hogy az a hitrendszer és az az egyszerűségével imponáló ref. kultusz és vallásrendszer, mely az általa mindig sürgetett és hangoztatott őskeresztényi evangéliumi bibliai alapon a maga tiszta erköles elveivel, istenitizsteleivel s jézusi szeretet hirdető és sürgető valóságával olyan hitveseket és anyákat nevel, mint egy Lorántfy Zsuzsanna; az a hit és vallásrendszer amely családban, iskoláiban, templomaiban, egyház-szervezetével úgy tanít, úgy munkálkodik, úgy nevel,

annak köszönhetjük, mélyen tisztelt ünneplő közönség, hogy szabadok vagyunk a gondolkodásban, egyenlők vagyunk a jogokban, s hogy van parlamenti kormányformánk! 1848 teremtette meg a sajtószabadságot, a jogegyenlőséget és a parlamenti kormányformát!

Az 1848-iki nagy alkotások emlékére ünnepeljük március tizenötödik napját! Az 1848-iki nagy alkotásokat s ezek által virágzó, szép magyar hazánkat köszönjük e nap emlékének!

Mélyen tisztelt ünneplő közönség! Ünneplő nemes tanuló ifjúság!

1848 március tizenötödikét csak akkor ünnepeljük méltóan, ha szívünk utolsó dobbanásáig, keblünk utolsó lehelletéig soha ki nem alvó szeretettel, soha le nem lohadó buzgalommal munkálkodunk mindannyian, hazánk, e drága magyar haza jólétén, nagyságán, függetlenségén!! Ugy legyen! Amen!!

Intézkedés a magyar református egyházak és iskolák vagyoni viszonyairól, 1705.

Közel 200 éve, hogy lezajlottak a szécsényi országgyűlés eseményei, melyek közt a protestánsokat legközelebből érdekelte az u. n. vallásügyi biztosok kiküldetése, kiknek feladata az volt, hogy az I. Lipót

hogy hívei, tagjai, lelkipásztorai, tanítói, Istenért, valóságért, Jézusért, evangéliomért, hazáért és szabadságért börtönbe, bitóra, máglyára s vérpadra mennek; az a vallás és hitrendszer és egyszerű kultusz mely a sziveket, lelkeket annyira képes melegíteni, izzásba hozni, lángra gyúlasztani, hogy elveinek védelmezésére szabadság hősokeket, Boeskaákat, Bethleneket, Rákócyakat adott a hazának, nemzetnek, az emberiségnek, annak a hit és vallásrendszernek a mint volt hivatása a multban, s hivatása van a felvilágosodás jelen korszakában, úgy lesz hivatása jövőben is a nemzet s az emberiség életében és történetében.

A fennforgó törvényjavaslatra nézve ugyan bizonyos igaz, hogy az a 600 frt vagy 800 frtos kiegészítés igen nehéz és súlyos feltételekhez van kötötve, mint mint fentebb is előadni szerencsém volt. Ugy látszik ugyanis, hogy kötni, szabályozni akarja a prot. lelkészi kar szabadságát s bilincsekbe verni az egyház önkormányzatát. Másrésről a viszonyok oly súlyosak, az egyházi adó olyan nagy és aránytalan s a hívek a nagyterhek miatt annyira zúgolódnak; a mai fizetésre, a lelkészi pályára alig vállalkoznak; a tényleg működő ref. lelkészi kar egy részének nyomorúsága olyan nagy, hogy a lelkészi fizetés kiegészítésének kérdését többé elodázni alig lehet; de egyházunk iránti kötelesség azon törekedni, hogy a segélyadás feltételei, módozatai egyházunk autonómiájával, törvényesszabadságával, történelmével, multjával, szerzett jogaival összhangzásba hozassanak.

Ami az én egyéni nézetemet illeti: én régebben féltem, sőt borzadtam az államsegélytől; de mióta azt tapasztalom, hogy az 1883. évi XXX. t.-c.-ben lefektetett elvek alapján folyóvá tett államsegély sok addig nyomorgó, tengődő középiskolánkat felvirágoztatta, új életre keltette, annyira, hogy a régi kisszerű épületek helyén palotaszzerű középiskolák állanak s tanáraik tisztességesen díjaztatnak és mióta az 1893. évi XXVI. t.-c. a tanítói fizetéseken oly sokat lenyitett, azóta ha kissé még félek is, de nem borzadok többé az államsegélytől.

idejében a protestánsoktól elvett, azonban a Rákóci diadalai folytán általuk részben már vissza is foglalt egyházi és iskolai épületek és javak birtok- és jogügyeit megvizsgálják, illetőleg eldöntsék. Minden egyes bizottság egy róm. katolikus, egy ágost. hitv. evangélikus és egy református tagból állott.

A kiküldött biztosok magától II. Rákóci Ferenc fejedelemtől nyertek útastást. A bizottságok református tagjai részére ezen kívül a fejedelmi udvari cancellária és az országtanács református urai egy külön utastást is szerkesztettek, mely a református egyházi és iskolai vagyoni számbavételét és rendezését tűzte ki a ref. vallásu biztosok külön feladatául.

Ezen nagyérdékű útastás, egykoru másolatban, szerencsére fenmaradt a kassai ref. egyház levéltárában. Szól pedig eképen:

Pro Generoso Dno Joanne Szathmári, Inclitorum Comitatum Abauj, Zemlénny, Borsod, delegato Commissario.

1. Mostani kimenetelinek alkalmatosságával az egész conföderált nemes vármegyékben, az helvetica confessión levő scholákban, collegiumokban, ecclesiákban micsoda, kitül fundált s conferált beneficiu.nok vadnak, azok in naturalibus vagy készpénzül mennyire exten-dálódnak, conscribálja.

Másrésről pedig, a lelkészi fizetések kiegészítéséről szólva, én úgy ismerem a ref. lelkészi kart, az én testvéreimet hogy ezek ősi jogaikat, elveiket és szabadságukat egy tál lencséért eladni sohasem fogják. Úgy ismerem, ezt a szerény, igénytelen, egyszerű, tanult, értelmes, becsületes, hazafias testületet, hogyha akár a jelenben, akár jövőben a fizetésekiegészítésért lelkiismereti szabadságának feladását kívánnák tőle, ha szabadságát látna nyirbálva általa, ezek az igénytelen, puritán kálvinista papok eldobnák magoktól azt a segílyt, mint őseik tették 1859-ben a pátenses időkben s inkább választanák a szabadság megtartása mellett a koldusbotot. Igen Nagyt. és Tek. e. megyei Közgyűlés! Én hiszem, hogyha ez a ref. papság, az ev. ref. egyház érdekeit, szabadságát, önkormányzatát kockáztatva látná, eldobná, tisztelettel szólva, visszaadná azt az államszegélyt s az egyház érdekeiért, az evangéliom igazaiért, a magyar ref. egyház szabadságáért, önkormányzatáért, melyekkel szerintünk össze van kötve hazánk és nemzetünk szabadsága, fejlődése, előhaladása, mennének ők is börtönbe, verpadra, gályákra, mint őseik a prot. hit-hősök és hitbajnokok, a Harsányiak, Ceglédyek Sellyeyek cselekedtek; de fizetésekiegészítésért meggyőződésüket és egyházuk szabadságát nem adnák el soha! . . .

Ebben a boldogító hitben, ebben az édes reménységben, ebben a biztos tudatban, elnöktársam és a magam nevében, a mai napra összehívott rendkívüli e. megyei közgyűlést megnyitottnak jelentem ki.

Görömbei Péter, f. szabolcsi esperes.

Közjogi és magánjogi modus infinitivus, Unio- és törvénytisztelet Erdélyben.

(Nyilt levél gyanánt tek. *Somódi István* ügyvéd, kolozsvári presbyter úrhoz.)

(Folytatás.)

II. Első sorban megjegyzem, miszerint a beadott felebbezés egészen jogosan intéztetett a Méltóságos Igazgatótanácshoz, mint ez ügyben az „Utasítás“ 21.

2. Ennek hogy világosabb, valóságosabb megtudására melessen, az diaecesisbeli esperestektől, curatoroktól s egyéb egyházi gondviselőktől; a matriculákból s egyéb conservatoriumokból excerpálja, consignálván az oly beneficiumokat is, az melyek abalienáltak, violenter bíratattak.

3. Hol azon beneficiumokból kiknek mennyi erogáltatik, — nevezetesen marad é valami superfluitas, azt eleitől fogva hová erigálták, vagy ha csak dissipálták, hova és ki által dissipáltattak. Holott pedig conferáltattanak, hol, ki által interesre adattattak é ki, s annak interesse micsoda szükségre kél.

4. Hol hány ecclesiabéli személy vagyon, nevezetesen deák, azoknak micsoda modalitással való alimentatiójok; a fundatióbul e, beneficiumokbul, vagy az helységek mindennapi concursusokbul, alamisnájokbul.

5. Hol, micsoda jövedelmet talál, különösen s közönségesen is extractizálja; adja maga opinióját, mely ecclesiáknak, collegiumoknak, schóláknak mennyire vagyon rendes szüksége, s mint lehetne, mely modalitással compendiálni az oly beneficiumoknak erogatióját, esztendőnként mennyit lehetne reserválni az egyházi s egyéb, Isten dicsőségét néző szükséges állapotokra; most adván Isten időt s alkalmatosságot arra, hogy amennyiben mind az ecclesiák, collegiumok, schólák,

§-ában világosan megjelölt elsőfokú hatósághoz. Ellenben az Igazgatótanácsnak e felebbezést elútasító, s az egyházmegyei közig. bírósághoz továbbító 3963—1897. sz. intézkedése jogtalan, sőt jogsértő, mert

ezen megkeresés jogszerű elútasítása végett az Igazgatótanácsnak az „Utasítás“ 21. §-a rendelkezésével szemben két dolgot kellett volna megcáfolnia, u. m. először: meg kellett volna cáfolni, vagy legalább is letagadni, hogy Kolozsvár *püspöki vizsgálat alatti egyházzá lón*; másodsor: meg kellett volna cáfolni, hogy a *lelkészválasztó határozat a püspök elnöklete alatt történt*. Dicséretére kell fölemlíteniünk az Igazgatótanácsnak, hogy egyiket sem cselekedte, sőt a másodikkra kínálkozó kedvező alkalmat sem használta föl, holott erre — talán pusztá véletlenségből — meg volt egyengetve a lehetőség útja az által, hogy a választási gyűlés jegyzőkönyvét — állítólag — más írta alá és nem az elnöklő püspök. Miután hát a 21. §. rendelkezése szerint a felebbezés elutasítása lehetséges nem vala: hozni kellett — a mint tek. ügyvéd úr előadja — egy úgynevezett elvi határozatot és azt foganatosítani is kellett a felebbezés érdekében. Ez igen tanulságos, mivel ebből megtanuljuk, hogy:

1. Egy rögtönözve hozott határozatocska képes eltörölni az „Utasítás“-nak, illetve kebli törvénynek valamely §-át, holott eddig mindig ama jámbor hitben voltunk, hogy a törvényt csak a törvényhozó hatalom törölheti el avagy módosíthatja, miként ezt maga a nagynevű kánontudós is — dr. Kolosváry Sándor — tanítja (l. „Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Egyházjoga“ 56. és 57. l.). Megtanulhatjuk, hogy egy gyors ütemekben hevenyészett *elvi határozatocska* megállapíthatja egyfelől ezt a nevezetes *elvecskét*: szükség törvényt ront; másfelől az Igazgatótanácsnak törvényrontó privilegiumát és azt, hogy *elvből* és elvi úton is lehet a törvényt megtapodni és pedig szép sikerrel. Probatum est.

2. Megtanuljuk, hogy a törvények eltörlésének az 1791. 7. t.-c., illetve 1791. 12. t.-cikkben megállapított jogát az Igazgatótanács nevezett elvi határozatával sze-

parochiák megfogyatkoztanak: építtessük, segítsük, mentül hamarébb redintegráljuk, azért ő kegyelmek az mely nemes vármegyékben mennek, az n. vármegyét s királyi szabad városokat, hegységeket, s úgy személy szerént a vallásunkon való, Isten dicsőségét zeláló minden rendeket az alamisna iránt requiráljon, szóval vagy levele által, nagy szeretettel connotáltatván, ki mit, akár in natura, akár kész pénzül conferál; és kegyelmek azt is congerálván, reportálják.

6. Elvégezvén ezen munkát, a midőn templomok resignatiójáru relatiót téssen udvarnál, akkor egyszersmind erről hozzon írásban rendes informatiót, relatiót; presentálja a senátusban akkor jelenlevő valamely vallásunkon levő úri rendnek.

Igyekezze is ebben oly munkás szorgalmatosságát nyilvánvalóvá tenni, kivel vallásához való buzgósága kitéssék.

Datum in Campo Széceseniensi, die 5-ta mens. Octob. anno 1705.

(L. S.) Vay Ádám, mp.

(L. S.) Szemere László, mp.

(L. S.) Pápai János, mp.

(Egykoru másolat a kassai ev. ref. egyház levéltárában, 73. sz. a.)

Közli

Révész Kálmán.

renesen megkorrigálta, valamint a dr. Kolosvári Sándor Egyházjogát is tetemesen megjobbitotta, bebizonyítván, hogy a törvények eltörlése nemesak a nála felsorolt 5-féle módon történhetik, hanem még egy *6-ik* módon is: *elvi határozatoknak gyors kibocsátásával.*

3. Megtanuljuk végezetre, hogy ily gyors járatú *elvi határozatoknak* azon ritka előnyös* tulajdonsággal is rendelkeznek, miszerint *visszaható erővel is bírnak*, midőn ez a visszaható erő valamely nagy cél érdekében kívánatos. És ez a gyorsan és biztosan működő visszaható erő az *elvi* állapot egészségére legcsekélyebb káros következménnyel** se bír. Megtanuljuk, miként kell protestáns területen is szép sikerrel nostrifikálni a jeles kath. elvet: *a cél szentesíti az eszközöket.* Tehát csakugyan „útban vagyunk Róma*** felé.“ Mert tény, hogy a jelzett elvi hat. visszaható erőt gyakorolt, a midőn *egy konkrét esetből kiindulva* rendelkezett ama kérdésben, mely azelőtt végbement dolgokból származott, vagyis dönteni kívánt ama kérdésben, a melyért tényleg született. Ime, így áll a felelősség elutasításának kérdése az írott törvények mérlegében meglátogatva.

Ezután nem mulaszthatom el pár megjegyzést tenni magára a különben szabatos, kifogástalan logikával szerkesztett felelősség szövegére. Hangsúlyozottan előrebocsátva, hogy ez a felelősség szakavatott kézzel, nagy igazságérzékkel és a kipróbált jogász bölcsességével, a mellett kiméletes, finom tollal is íratott: úgy szólván csak egy pár kifejezésre teszem meg igénytelen észrevételemet. Ezt sem azért teszem, mintha azt hinném, hogy a jogorvoslat jogos igénye és szerencséje attól függene, mily szabatossággal adjuk elő bajainkat. Nem, ezt nem hiszem, sőt azt tartom, hogy az igazságos fölajdulást, még ha annál elhalóbb gyöngé hangon történik is: oly előzékeny gyöngédséggel tartozik meg hallgatni s oly gondos szemmel tartozik kifürkészni az igazságszolgáltatás, mint a jó anya megéri gyermeke érdekeit, mikor még nem tud is beszélni. Mert bizony, ha egy anya akkor kezdene gyermeke szükségeire figyelni, mikor az már szabatosan beszél, — nagyon hasonlatos lenne az oly igazságszolgáltatáshoz, a mely mindig az erősnek, a jártasnak, a gyakorlott perlekedőnek adna igazat. De mivel ez elvi fölfogásom dacára, példák és tapasztalatok arról győztek meg, hogy igazságunk, jogos föllépésünk csak úgy biztosíthat némi sikert, ha igazságunkkal együtt képesek vagyunk elővillogatni, ha kell agyarainkat, szarvainkat, avagy fegyvereinket, melyekkel jogainknak érvényt szerezhethünk: mondom, e tapasztalatok alapján fontosnak vélem, hogy követeléseinknek már kifejezésében is elővigyázók legyünk. Ez elővigyázat szempontjából engedje meg tek. ügyvéd úr, hogy különben igen derék föllelőssége szövegére pár észrevételt tegyek.

Éppen azon oknál fogva, mivel a tek. ügyvéd úr által tisztán látott és részletesen elősorolt, kiváltképpen pedig 7. és 10. pont alatt kifejtett indokok, jobban mondva tényleges hiányok és visszaélések miatt a lelkészválasztás az Egyh. Törv. 203. §-a értelmében *meg nem történtnek* tekintendő s így az 1897. jun. 29. tartott képviselői közgyűlésben 33 pro és 22 contra szavazattal hozott határozat a most hivatolt §. szerint

* A Debr. Prot. Lap nagyérdemű olvasói bizonyára megbocsátják az egy pontban használt reklámhangot, ha meggondolják, hogy ily biztosan ható csodaszernek igazán kár volna az elterjedést nem biztosítani.

** Az utókövetkezmények felől azonban nem kezeskedem.

*** Miként ezt nemrég kifejtve láttuk egy derék cikkben, talán éppen nt. Eröss Lajos úr tollából.

egy tényleg és jogilag meghiusult lelkészválasztást tüntet elő, melyet a hibás és törvénytelen *enunciáció* lelkészválasztássá nem varázsolhat; e meghiusult lelkészválasztást *nem szabad vala megtörtént lelkészválasztásnak címezni* a felelősségben, mivel ez a határozatnak az enunciációval való összezavarása, a meg nem történt dolognak megtörtént dolog gyanánt *elismerése*, az enunciációra neheztülő felelősségnek a határozatra, illetve gyűlésre háritása, a mely pedig bizonyára nem volt szándéka a felelősségnek. Ugyanazért én a felelősség második bekezdését ilyformán szövegezném: „A törvény és közügy sérelmének — alábbi indokainkban látható fölféjtése mellett — tisztelettel kérjük, hogy a kolozsvári 4-ik lelkészi állomásnak meghívás útján *szándékolt*, sőt a kolozsvári egyházközség képviselő közgyűlése által 1897. évi jun. 19. és 29. napján meg is kísértett, de a nevezett gyűléseknek — ./' és ./' alatt ide csatolt — jegyzőkönyvi másolata szerint — az Egyh. Törv. 203. §-a értelmében — meghiusult betöltését, illetve a meghívás útján célzott választás *nem sikerült voltát tudomásul venni*, — ellenben a tényleg és jogilag nem sikerült választás tényét úgy a valósággal, mint a törvény rendelkezésével *ellentétben* konstatáló, már akár téves, akár hamis *elnöki enunciációt** *megsemmisíteni* méltóztassék!“

A hozott, főként jun. 29. napjáról kelt határozatnak az illető enunciációtól ily éles elválasztását követelik a következő szempontok:

1. Mert a június 29-én pro 33 és contra 22 szavazattal hozott határozat jegyzőkönyve tényleg is, jogilag is a lelkészválasztás meghiusulását állapítja meg; ezen határozat szerint tehát tényleges lelkészválasztás *nincs* és nem is lehet, föltéve, hogy a jegyzőkönyv a valót tartalmazza;

2. mert noha a képviselői gyűlés jogtalanul bocsátkozott a választásba: jogtalan lelkészválasztásért felelősségre nem vonható, mivel lelkészválasztást *nem követett el*, cselekvése csak a kísérletnél maradt; eljárása csak annyiban esik beszámítás alá, a mennyiben egyházi területen a *kísérlet is* büntetendő volna. De e kérdésben másnak hagyom a döntő véleményt;

3. mert a jogbitorlás kísérletében se hibáztható az egész gyűlés, csupán az igennel szavazó 33; ellenben a *nem-mel* szavazó 22 nem hibáztható, mert eddig még nincs tisztázva, vajjon a *nem-mel* szavazás pusztán a jelölt személyét illette-e vagy az elvi oldalt is, tehát általában a *kérdés ily megoldása ellen irányult* s így nem pusztán ellenszavazás, hanem *vetó* akart lenni a célba vett visszaélés ellen. Egyébiránt a választási jog bitorlásának** ténye is nagyot veszít beszámíthatóságából, ha figyelembe vesszük, hogy a vezérő elnök tiszte afölött is örködni, hogy a gyűlés szavazása alá, illetve jogkörébe nem eshető kérdések szavazat alá ne bocsáttassanak.

A felelősség harmadik bekezdésében eme kifejezés

* A képviselői közgyűlés eredménytelen munkája és az enunciáció utai ugyanis láthatólag és reménytelenül eltérnek egymástól; minélfogva ez eltérő utakat erőszakosan összevezetni s éppen a bírői megítélés mérlegében azonosítani nem lehet, de nem is szabad. Hiszen még az eladott gabona vegyes súlyából is leszámítjuk a *zsákok súlyát*. A képviselői közgyűlés itt csupán a hatalmi érdekek zsákja volt, melyben ezek a magok súlyát döntőleg dobhassák a mérlegbe. A képviselői közgyűlésre szükség vala a külső látszat okáért, mert: forma dat esse rei, de a fizetés óráján ne feledjük, mi volt a *zsák és mi volt* a zsákban!?

** Mikor egy testület öt törvényesen nem illető befolyást, vagy jogot gyakorol: az kétségkívül jogbitorlás, már pedig itt az fordult elő.

helyett: „a 4-ik papi állomás eddigi díjlevelét leszállítani célozza“, ezt a passust tenném: „a 4-ik lelkészi állomás eredeti díjlevelének megcsökkentésére vetemedett.“ E kettő között *leszállítani* és *megcsökkenteni* érthető különbség van, nevezetesen: a lelkészi díjlevel *pénzértéke* lejjebb szállítható, a nélkül, hogy tényleg meg volna csökkentve; a *leszállítás* nemes, becsületos szándékból* is történhetik, ellenben a megcsökkentés soha; a leszállítást nem tiltja a törvény, de a megcsökkentést igenis tiltja és ez a főkülönbség a jelen esetben.

A felelkezés 5-ik bekezdésében e szavak helyett: „az erdélyi ev. ref. egyházkerületre nézve módosító“ stb., ezt tenném: „az erdélyi ev. ref. egyházkerületben *végrehajtó*“ stb. Tenném ezt a következő okokból:

1. Mert maga az Utasítás sem igényel és nem is igényelhet *módosító* hatalmat, csakis ezen nevet viselven: „Az Erdélyi Ev. Ref. Egyházkerületnek A Magyarországi Ev. Ref. Egyházi Törvények *életbeléptetésére és végrehajtására vonatkozó Utasítása*.“

2. Mert közjogi alapon még kevésbé lehet elismerni az erdélyi magánjogból folyó helyzet törvénymódosító befolyását. Ez esetben a magyarországi egyetemes ref. egyház törvényhozása csak azért alkotna törvényt, hogy azt az erdélyi kerület *módosítsa*, azaz . . . eltörölje. Mindenki tudja, hogy a módosított törvény — *nem törvény*, mivel helyét a módosítványnak engedi át. A törvény módosítása tehát nem egyéb levén, mint a *törvény eltörlésének egyik módja* (l. dr. Kolosváry S. Egyházjoga 57. l.: „A törvénynek módosítása is eltörlést jelent a módosított részre nézve“), igen természetes hát, hogy a módosítás jogát még ideiglenes használatra se lehet átengedni, sőt az ismeretes jogfentartás határait is szabatosan kellett körülírnia, mely körülírás jövőben valószínűleg még határozottabb lesz. Az itt elmondottak alapja és magyarázata különben már az Unió fogalmában természetesen benne van. E szempontból voltam bátor a fenti kifejezést megváltoztatni.

A 14-ik bekezdésben az Igazgató-tanács részéről följárlott határozatlan mennyiségű évi díjazásról szóló szerződésnek nem volna szabad „pótdíjlevelnek“ nevezni, sőt e kifejezés ellen — bárki hozta is azt először forgalomba — határozottan tiltakozni kellett volna; nem lehet azt még pótdíjlevelül sem elismerni mert:

a) nem a törvényben meghatározott lelkészi teendőért igéri a fizetést, hanem a szeretetház külön meg szabott, vagy meghatározandó gondozásáért, tehát nem a lelkészi díjlevelet emeli, hanem csupán a 4-ik lelkész részére jövedelmes mellékfoglalkozást, mellékkeresetet biztosít;

b) mert e mellékkereset kedvezményét nem is a 4-ik lelkész, illetve nem a lelkészi állomás javára, hanem csak a Molnár Lőrinc úr személye részére biztosítja, minélfogva ez csupán *személyhez kötött grácia*, de nem pótdíjlevel értékével bíró *ígéret*;

c) mert ez még csakis pusztán, határozatlan *ígéret*, nem megállapított s felsőségileg jóváhagyott szerződés; sőt fölöle nyíltan mondatik, hogy *alapok hiányában* még az összeg meg sem határozható, tehát annál kevésbé biztosítható. Éppen azért *alapok hiányában* pótdíjlevel rangra nem számíthat s *pótdíjlevel címe*

* P. o. Történhetik valamely javadalom pénzértékének lejjebb szállítása azon okból, hogy a termények ára, vagy a föld használatáért alább szállott, vagy azon indokból, hogy a korábbi túlmagas becsülés miatt magasfokú terheket kellett viselni a javadalmasnak. Ha most a leszállított becsülés folytán csekélyebb terhek neheztelnek rá, csupán névértéke lett leszállítva, de meg nem csökkentett, sőt értékében növekedett, bizonyos terhektől szabadulván.

nagyon is józan protestáns alapok révén egyszerűen visszaútasítandó.

A felelkezés utolsó bekezdését végre így szövegeztem volna: „Mindezek alapján, utalással az Egyh. Törv. . . §§-nak és az „Utasítás“ 192. §-nak d.) pontjában foglalta lelkészválasztást úgy általában, mint különösen szabályozó törvényes, de a szóban levő választási eljárás egész vonalán tervszerűen és következetesen megsértett, illetve kijátszott rendelkezéseire, az igazságszolgáltatás komolyságába és tisztaságába vetett teljes bizodalunk kifejezésével azon kéréssel fordulunk a Mélt. Egyh. Ker. Közig. Biróságához, hogy a fentnevezett s jegyzőkönyvileg is igazolt *meghíusult lelkészválasztást* tudomásul venni, a valósággal és törvénnyel ellentétben eszközölt enunuciációt semmisnek kimondani s a még mindig betöltetlen lelkészi állomásnak pályázat útján való betöltését *delegált elnökség* vezetése alatt kimondani és elrendelni méltóztassék!“

„A mennyiben a jun. 19-én és 29-én tartott képviselői ülésekben a választást illető egyéb határozatok is átlépik egyfelől a törvény rendelkezéseit, másfelől a gyűlés jogos hatáskörét; ezek érvénytelenségének kimondását is kérve, esedezőnk, hogy az újból eszközözendő választás vezetésére kiküldendő elnökségét a törvény rendelkezéseinek szigorú megtartására hathatósan utasítani is kegyeskedjék!“ Kolozsvár stb.

Kanonista.

(Folyt. köv.)

A katolikus autonomia.

(Folytatás.)

Az autonomiai kongresszust előkészítő 27-es bizottság január 11-re előirányzott összeülését közvetlenül megelőzőleg, a kormány „Emlékirat“-át bizonyosan azon célból bocsátotta ki, hogy a Bizottság megismerhesse abból a kormány álláspontját és azon elhatározását, hogy erről le sem térhet; tehát ne ringassa magát a Bizottság hű tervezetekben, hanem oly elaboratum alkotását kísérelje meg, amely a kath. hierarchiai szervezet sérelme nélkül, a kormány által is elfogadható alapon, készítsen elő egy lehetséges autonomiai szerkezetet s írja elő annak jog és hatáskörét.

Mielőtt az „Emlékirat“ hivatalosan közzétételre volna, már a „M. Á. — január 9. 6/11636 sz. (*) jegy alatt — „oly forrásból, melynek hiteléhez kétség nem fér“, megkezdi annak ismertetését azon analogiával indokolva ezt a koraiműveletet, hogy a „Magyar Ujság“ is elkövette az ily indiskréciót, ismertetvén a két püspöki tervezetet azon világos célzattal, hogy-e két tervezetnek a világiak iránt kimutatott bizalmatlanságával, a *kormány mellett* csináljon hangulatot, mintha ez adni akarna oly jogokat az autonomiának, melyeket a püspöki kar elfogadni — vagy ha elfogadja, a világiakkal megosztani — nem akar. A kormányon ik tehát célja, hogy *egyenetlenséget szítson a katolikusok közt* s a liberalizmust valami bőkedvű adakozónak tüntesse fel, holott neki sincs szándéka a vagyoni és iskolai kérdésekben az autonomiának döntő befolyást adni a kath. alapok kezelésére, felhasználására s *ami fő, elismerni azok tulajdonjogát* s ehhez mérten át is adni az alapokat.“

Ime tehát a „M. Á.“ az „Emlékirat“-nak a kath. közönség elébe kommentáló bevezetésével előre is elvágja a kormány szándéka iránti jóhiszeműséget; s kitarja az autonomia jog- és hatásköre iránti való tulzó követelését, amelynek meg-vagy nem adása az ultramontán

pártban a kormány irányában, a bizalom vagy bizalmatlanság „sine qua non“-ja.

A január 11-ki — 7/11637 sz. szintén (*) jegy alatti — „A kormány és az autonomia“ című cikke így szól: „A kath. autonomiának ugyancsak buzgó harcosai vannak. Mindenki akarja, de mikor arra kerül, hogy adjanak is valamit az autonomiának, a jóbarátok egymást licitálják túl abban, hogy ki adjon kevesebbet . . . Most már a kormányról is tudjuk, hogy alig akar adni valamit s amit ad is péld: a népoktatást, azt is a *püspökökéből adja* . . . Mi a kormányban eddig sem bízunk, de voltak elegenden akik azt hitték, hogy a felekezeten állam-kormányuk levonja a konzekvenciákat és *nem gyakorol illetéktelen gyámkodást azon egyház felett, melytől elszakította magát* s e szakítást a legnagyobb dicsőséggel hirdette, amit a liberális állam-eszme csak kivívhatott . . . Az egyház-politikát megcsináltuk felekezettlenséggel, zsidó-recepcióval, polgári házassággal; de azért az állam még mindig jogokat követel magának a történeti fejlemények és összeköttetések alapján a kath. egyház körül. Megtudjuk tehát, hogy ezeket a történeti jogokat egyik nap semmibe sem veszi a liberálisizmus; másnap pedig azok alapján emel követeléseket. Ez azután csudálatos logika, melynek méltó párja az a másik, melylyel a zsidók ügyeit magokra hagyják . . . A zsidókat szolgálják jelenben és a jövőben . . . de a katolicizmust nem bocsátják ki az állami gyámság alól, jóllehet a kormány maga is kijelentette, hogy nem akarja ezentúl istápolni a katolicizmust . . . Az állam szereti magát jogállamnak neveztetni, holott a kath. autonomiára vonatkozó cselekedeteiben, a jognak még csak halvány árnyékát sem lehet felfedezni . . . A kormány az alapok kath. jellegének elismerésével, csak nyitva akarja tartani az ajtót azok *konfiskálására* . . . *Nem a jog tisztelete, hanem a jog kijátszása a kormány célja* . . . Így van az iskolákkal is. Ezeket az eddigi fenntartók átadják az autonomiának . . . terhet adnának, de jogokat és vagyont — nem . . . A főpapi javadalmakra a votum consultativumot átengedni hajlandó a kormány, mert a tervezett *egyházi bizottság* felől már eleve a legjobb véleményben van, hogy az által csakis meghizható kormánypárti püspökök jutnak a stallumba . . . A 27-es bizottságtól megköveteljük, hogy semmi oly jogról le ne mondjon mely *jobb viszonyok közt* az autonomia számára megszerezhető lesz.

Azonban ezek még csak elmefuttatásoknak nevezhetők azon merev követelések felett, amelyeket mint az ultramontánok mozdíthatatlanságára tartozót hallani megszoktunk.

A január 13. és 21-ki cikkek azonban e követelések jogosságának fejtegetésébe mélyednek a kormány „Emlékirat“-ának jogi felfogásával szemben.

A jan. 13-ki (=) jegyű cikk „Engedelmet kérünk hogy élünk“ cím alatt keményebb és gúnyos is beváló kifejezésekkel következőképpen érvel: „Perfidebb játékot nem üzött a katolicizmussal az a jozefinizmusi korszak sem, mely nyílt erőszakkal támadt a kath. egyház javai és jogai ellen, mint *Bánffy* br. kormánya, mely *orozva támad a teljesen leigázott katolikusok ellen*. A kormány autonomiai tervezete leleplezése után tisztában lehet minden katolikus, a kiből a kath. közügyek iránti érzék még ki nem aludt, hogy ő a szabadelvűség dicső korszakában, nem egyéb, mint elzúllott — helóta . . . A liberális egyházpolitika ellenszolgáltatásul ígérték (?) autonomiát s most egy zár-gondnokságot szerveznek . . . mint az elmeháborodatt-

nak, *vagyont ki nem adják*, mint valami tékozlónak; a legfőbb kegyúrtól elzárják, hogy az csak alkotmányos miniszter útján érintkezhessek vele, mert ezt így kívánja — az alkotmány . . . Mint az utolsó rab, óhaját nyilváníthatja — börtönfelügyelő útján . . . Ez a kormány tervezete!“

E szenszáció keltésére alkalmas kifakadás után kikél „a legfőbb kegyúr“ fogalmának az „államfő“ fogalmával összezavarása ellen s azt mondja, hogy „aki ezt egynek veszi, annak fogalma sincs a magyar közjogról;“ *az összes javak gyökere — a magyar szentkorona*; s nem létezett oly állami jószág, mely felett a *sz.korona viselője* nem rendelkezett. Az egyházak javaikat a sz.koronától kapták *öröktulajdonul*, mint a főurak, akikről megszakadás, vagy hűtlenség folytán visszazállott a sz.koronára. A kath. egyházak az így *szerzett vagyont*, épp oly joggal bírták . . . de az egyházak élnek, *jogi személyt képeznek*, hűtlenségi perben sem volt részök, tehát vagyonaik sem a koronára, sem az államra vissza nem szállottak . . . A tervezet készítői nem akarják tudni, amit történelmi múltunk, törvényeink, a gyakorlat az élet folytán elismert; *a legfőbb királyi kegyúri jog, nem államfelség-jog, ez a magyar sz. korona kiváltsága, melyet az egyháznak tett szolgálatokért kapott* . . . Ha ez meg akarják hazudolni s az egyházi vagyont az államfő kapcsolata révén állami vagyonnak és közalapoknak deklarálják, akkor kezdjek meg a konfiskációt az összes hitbizományokon s a *királyhágotüli prot. egyházak vagyonán, azok is előbb a kath. egyházei voltak* . . . *Negyvenmillió nagy összegnek a katolikusok részére kiszolgáltatása felkeltené a más vallásúak féltékenységét s ez esetleg bajt okozhat* . . . Ezt a prot. urak irták, akiknek jogait s javaik biztosítását 1790/1-ben kath. főpapok és főurak siettek törvénybe iktatni . . . Magyarország tizmillió katolikusára pedig türjön, hallgasson jogairól, mert meg talál haragudni három millió protestáns . . . S Bánffytól kérjen engedelmet, hogy él . . . Ezzel kész az autonomiai szervezet, amint ezt a kormány óhajta.“

E cikkben megpróbált jogi fejtegetésekre a következő cikk után s ezzel együtt tesszük meg észrevéte- lünket; mert e két cikk felfogás tekintetében ugyanazon uton jár.

A „M. Á.“ jan. 21-ki számába, a „Hazánk“ cíl- rokon lapból veszi át s teszi magáévá: „Az alapok és alapítványok“ című cikket, amelyben már dr. *Günther* Antal, a jogtudós nagy arroganciájával törekszik megmutatni a fennebbi ultramontán felfogás jogi megdönt- hetetlenségét. Ez gúnyos kicsinyléssel van az „Emlék- irat“ készítőjének mind német, mind hazai jogtudományi jártassága, mind megkülönböztető képessége iránt — a *célvagon, jogi személyiség, bonum vacans, fő- kegyúr, király, államfő* fogalma és egymáshoz való viszonyának megfogalmazásában. Az egész okoskodás célja végtére itt sem más, minthogy az „államfő“ a kath. vagyonok és alapokhoz való viszonyában, nem az, aki a „főkegyúr“, mert ez egyházi jogi intézmény . . . „a kath. alapokat a király legfőbb kegyúri minőségében kath. célokra, a *kath. egyház szervezetéből folyó felügyeletnek elvi biztosítása — 1548. XII. t.-c. — mellett* alapította, még pedig olyan javakból, amelye- ket a korona más, mint „kath. célokra“ nem fordítha- tott . . . S nemis a kormánynak mint ilyennek, hanem a kultuszminiszternek, mint a *kath. egyház legfőbb kegyura megbízottjának kezelése alatt állanak*; tehát a kétségtelen jogállapot tudatos eltagadása nélkül

nem lehet azokat országos közalapoknak tekinteni s olyanoknak, melyek az autonomiának át nem adhatók... Mihelyt a kath. egyháznak autonomiája van, ennek elvi jogosultsága az alapok kezeléséhez el nem vitatható... s az a jog, melyet azokra nézve a kormány adni akar, az autonomia komoly követelményeivel meg nem egyeztethető... Megengedi azonban az előző cikkirótól eltérőleg, hogy azok „magánjogi uton létesülő alapítványokkal össze nem hasonlíthatók... De ha az egyház világi vonatkozású ügyeire nézve ténynyé válik az önkormányzat, melynek egyik tényezője a főkegyúr: akkor sem az, hogy ezen alapokkal *ki rendelkezik*, még kevésbé az, hogy *mi jögon rendelkezik*, kétséges többé nem lehet... Ezt a jogi állapotot a „célvagyonnak“ akár jól, akár rosszul értelmezett teoriájával eltüntetni, sem elhomályosítani nem lehet.“

Mindkét cikk harcmeneteléből ítélve, követeli magának a csalatkozhatatlanságot; pedig az egészet egy *céljogászatnak* lehet minősíteni, mely t. i. azt az *ultramontán célt* szolgálja, mely szerint a katolicizmus életeleme — az isteni jogból származott uralkodás fentartassék, biztosittassék, mely mellett szóba sem jöhet sem emberjog, sem felekezeti egyenjogúság, sem modern állam-életelv s ezen alapuló s ezt kifejező törvény és jogszabályzat.

Mi nem jogtudori arroganciával, hanem csupán nemzeti — úgyszólván természetes *jogérzékkel* s némi történeti vezérfény világitásának segélyével nézzünk be abba a tömkelegbe, amelyet az előző két cikk nem bizony járhatóvá, hanem még szövevényesebbé tesz azért, hogy a közelebről, vagy távolabbról szemléletet, az ultramontán cél ellen harcolástól elvonva, saját érdekéhez végkép lekösse.

Az ultramontán felfogás a királyról és jogköréről, merőben és javíthatatlanul abszolutisztikus; amely nem ismer isteni eredetű hierarkhihus szervezetébe beleélés miatt, nem is ismerhet mást, mint feltétlen rendelkezőt, korlátlan parancsolót. Ezzel ellenkezőleg a „Politikai Magyar Nemzet“ őseredeti jogérzéke, történeti jogfejllettsége és gyakorlata szerint, a király nem más, mint a nemzet szuverénitására csúcspontja, a nemzet akaratának megszemélyesítője, végrehajtásának törvényes intézője. Ily minőségben a magyar nemzet előtt a *király szent és sérthetetlen, mint maga a Nemzet*, amit különben rövidebben így is kifejezhetünk: „a Király a Nemzetért van“. Alkotmányos felfogásunk szerint a Király szuverénitása s ennek erőssége és szentsége a Nemzettől származott. A *korona* pedig az a jelvény, mely által kifejezi a Nemzet azt, hogy a hatalommal a királyt felruházta, a nemzet összességének — az *államnak fejévé* tette és engedelmisséggel tartozik annak, *minden közösen* alkotott és alkotandó törvények szerinti rendeleteiben, amelyeket az ő felelősségét átvett törvényes kormány által, tehát a főkegyúri jog gyakorlására nézve is, kiad stb.

Ez ősjogérzék a Nemzet-szuverénitásszerinti államélet iránt, a magyarban nem újkeletű, s nem 1848-tól, amikor csak tökélyesebb és korszerűbb formába öntették, még nemis az ország királysággá tételétől számítható, amikor a koronázás aktusában jelképes, az európai viszonyokhoz alkalmazkodó kifejezést nyert; hanem benne volt vérében, szabad életmódjából természetesen és következetesen folyt; e Honnak elfoglalására indulása idejében, *egységes Nemzetté szervezkedése okmányában* — a *vérszerződésben* már letette örök alapját, a honfoglalás véres tényével pedig a jogok jogát szerezte meg.

—a—r.

TANÜGY.

Támadnak. Védekezzünk!

A magyar prot. egyháznak mindig harcolni kellett lételért.

Nem új dolog minálunk a küzdelem csak alakja külső viszonyai vagy épen fegyverei változnak ennek. A harc maga folytonos, mert az ellenfél kitartóan tör a cél felé: „*visszahódítani Rómának az eltévedt lelkeket*.“

És e hódító hadjáratban minden eszköz jó és megengedett, hiszen *hamis* jelszókkel hajtották a világot a szolgaság jármába.

Ki tagadhatná, hogy most is a „*pax*“ jelszava alatt egy teljesen átgondolt hadjáratot folytatnak; az „*emberszeretet*“ jeligeje mellett brutális lélekkalászatot üznek; és a „*hazafiság*“ hangoztatásával a közvéleményt megtéveszteni igyekeznek.

Szálló ígévé lett: „*hazafias papság*“, (t. i. klerus) pedig ha általánosságban nem kételkedünk is a hazafias érzelmekben, nyilván van mindenki előtt, hogy ezeknek csak pislogó mécsset gyűjthet a nemes klerus, mert egy külső hatalom, Róma parancsszavának leg-szentebb érzelme is alá van rendelve.

A letűnt századokról azonban e tekintetben ne is beszéljünk. Tudjuk, hogy a multban a valódi hazafiság küzdött, szenvedett, üldözött; míg a másik tábor a hatalom és udvari kegy fényében sütkérezett. És bizony nem mi voltunk azok, kiket az elnyomók véres keze keblére ölelt és simogatott.

De hát épen azért, mert ezek elemi igazságok és le nem tagadható történeti tények, nem akarunk velők komolyan foglalkozni, hanem engedjük könyvedén betolakodni a köztudatba azon téves felfogást, hogy hiszen a magyar prot. egyház tulajdonképen a forradalom és folytonos nyugtalanság melegágya volt, mely a nemzet-test egységét mindjárt—mindjárt szélyelszakgatta.

Így készül titokban és így terjed alattomban az a magyar *ál-izidori gyűjtemény*, mely a mi hazafias szolgálatunkat *bűnnek* és a klerusnak az elnyomókhoz való csatlakozását *bölcs nemzeti politikának* igyekszik feltüntetni.

Jól tudja azt a mi régi ellenségünk, miszerint a mult nehéz küzdelmei, azok a kétségbeesett élet-halál harcok, melyeket a honszerető katolikusokkal együtt állottunk meg és szenvedtünk keresztül: örök hállára kötelezhetik irántunk a nemzetet; azért ezt a kiáltó igazságot kell befektíteni s a nemzeti kegyelet magas oltáráról leszállítani.

Nekünk azonban köteleességünk ez áramlatot forrásához visszazoritani s úgy a magunk, mint a megsértett igazság érdekében védelemről gondoskodni.

A védelmi eszközök részünkről is sokféle lehetnek, bár nem szabados minden; én azonban csak azt kívánom itt előtérbe állítani, mely mindenek közt első és legerősebb vára védekezésünknek. Nem lehet ez más, mint a *templom és iskola*.

A templom, mely hitéletünknek táplálója, erőssége; erkölcsi érzetünknek ébresztője acélozója s minden szenvedésünkből és csalódásunkból való szabadulásunknak első és utolsó menhelye.

Ha ennek szívekhez vezető kulcsa helyesen és korszerűen képzett, egyttal igaz vallásos kedélylyel megáldott lelkész kezére bízott, akkor a pusztulás özönvize sohasem boríthat el bennünket egészen.

Egy ilyen lelkész tudja azt, mi a kötelessége templomon kívül is, és nemes lelkének, építő kezének hatása meglátszik az egész gyülekezet életében.

De éppen ilyen erős tényező és erős vár a másik, t. i. az iskola, mely nélkül a templom csak fél munkát végezhet, csak szárnyaszegett repüléssel tör a magasba.

Az iskola a jövő alapját rakja le, nemzedékeket bocsát szárnyaira, melyek szívben lélekben és magaviseletben előbizonyosságai lesznek az egyetemes nevelés és oktatás minőségének.

És bár igaz, miként az iskola nem birkózhatik meg mindenben a családi nevelés hiányaival; vagy nem gyűrheti le egyszerre és teljesen a lábra kapott társadalmi rossz szokásokat és felfogásokat: kétségtelen tény, hogy az iskola a maga irányának bélyegét nagyban és általánosságban képes rányomni a nevelkedő nemzedékre.

Éppen ezért kell nekünk iskoláinkhoz ragaszkodnunk.

Ezért vált égető szükségé, hogy azoknak belső életében a magyar kálvinistaszellem uralkodóvá tétessék, külsőleg pedig általános mértékű versenyképessége kérdés tárgya se lehessen.

Ez a két dolog az, melyre — természetesen itt különösebben népiskoláinkat értve — az eddiginél nagyobb gondot kell fordítanunk, mert hiszen e nélkül iskoláink nem felelhetnek meg a hozzájuk kötött várakozásoknak.

Vezessük be mindenüvé a valódi református szellemet, ez egyuttal magyar nemzeti is, mely csak az igazságot keresi és adja tovább. Legyen ez irányozója egész működésünknek, ott is hol az iskola egészen a miénk, ott is hol államsegélyvel tartjuk azt fenn, hiszen még az is a miénk.

Szálljunk le egy évtizedeken át használt vesszőparipáról, nem arról csak, a melyet Vadas Gyula lelkész úr kijelöl, hanem arról, mely ezt az elvet lovagolja: „a *realis életnek tanítunk*“; de nem azért, hogy ezt a vesszőparipát eldobjuk, hanem, hogy megtoldjuk egy másik élet-elvvel, t. i.: „az *idealismust ne irtsuk ki szándékosan a lelkekből*“.

Ez az elv ott van minden öntudatos paedagogus szótárában, mert hiszen testből és lélekből állván az ember jól tudja, hogy tisztán csak az anyag nem elégítheti azt ki, nem teheti őt boldoggá a földön.

Be kell azonban vallanunk, hogy bár akadtak jeles paedagógusaink, voltak kitűnő tanítóink: a közel multban megvető szemmel néztünk az „idealistákra“ és nevelésünk, oktatásunk a legtöbb helyen anyagelvi álláspontra helyezkedett, tisztán utilitárius szempontokat tartott irányadóknak.

És ez az irány megbosszulja magát rajtunk, káros jelenségeit érezzük, nyomasztó és fojtogató hatását szomorúan tapasztaljuk.

Egy felnőtt nemzedékkel állunk szemben, mely az anyag elviség (csak közszólásként véve) műhelyéből került ki és hideg szívvel, elfásult lélekkel gázol keresztül hitelven, meggyőződésen és szentelt hagyományokon. Nem kiált másért, csak kenyérért és pedig nem csupán azért, mert éheznek, hanem a legtöbb esetben azért, hogy az neki bőven legyen s ő fitymálva gunyolódhasson a szent örökségek felett.

Túlbecsült nemzeti szempontok miatt mulasztottunk sokat és ezen mulasztások zsoldját most kell hordoznunk.

Azok a jeles férfiak, kik lelkesedve üdvözölték 30 év előtt a jeles népoktatásnak derengő hajnalát és kik nemes kerületekben már akkor lemondtak volna iskoláinkról: bizonyára nem is sejtették, mily nagy szükség lehet még ezekre és nem vélték volna, mily igaz volt

nagy Révészünk dörgedelme, midőn rájuk kiáltott: „*Luther, Zvingli, Kálvin stb. bizonyára nem oly iskolák mellett buzogtak s fáradtak . . . a melyekben az egyház joga csupán a vallástanítás lett volna, minden egyéb tudományt pedig egy r. kath. vagy héber tanító is taníthatott volna*“. „*A kik tehát bármikor vést nem látnak abban, ha a prot. iskolák megszűnnek; . . . azok a magyar prot. iskolaügy törvényes multjával homlokegyenest ellenkezésben állanak*“.

De hát ezek régi igazságok, melyeknek magas és szilárd alapjáról már messze lecsusztunk.

Most itt vagyunk a mélyben s áhítozva nézünk fel ama magaslatra s megmaradt várainkat akarjuk teljesen védelemképessé átalakítani.

Ellenfeleink modern raffinériával igyekeznek kiszorítani sáncainkból. Felhasználják aluszékonyágunkat, alkuvásra hajló közönyünket. Új történetet fabrikálnak, hogy megtépjék és megtapossák századok küzdelmeinek dicskoszorúját, melyhez eddig nyulni sem mertek.

Mi a templom oltárához menekülünk, az iskolák termeiben gyűjtünk világosságot, hogy elűzzük a settenkedő denevéreket. Érezzük, hogy itt kell szerveznünk a védelmet, az iskolát kell teljes összhangba hoznunk a templommal. Ne csak tanítsuk a *vallástudományt*, hanem a valódi hitéletnek édes mézét, a kálvinista erkölcsöknek éltető vérét adjuk át a gyermeki lelkeknek és szíveknek. Szükséges a tudomány, mert *világít*; azonban a hit nélkülözhetlen, mert *boldogít*.

Mai hitoktatásunkban csak némi *rendszer* van, de hiányzik belőle a *melegség*. Éppen azért kell gondoskodnunk tisztán vallástanítókrol is, kik ott, hol iskoláink elmultak és ott, hol munkahalmaz miatt csak a *rendszer keretébe* tömnek be a vallástanítást; mint a reform. szellem öröllői helyt álljanak, lelkes és igaz munkát végezzenek.

Ezért a meglevő és fokozódó szükségért kell képezni vallástanítókat — mert a lelkész nem képes mindenütt ellátni e fontos szolgálatot — és nem azért, mintha elhatároztuk volna előre, hogy iskoláinkról önként lemondunk.

Vivisectiona képesek nem vagyunk!

Sinka Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

A magyar alkotmányosság, a modern Magyarország *születésnapjának* félszázados évfordulóját méltó kegyelettel ünnepelte meg Debreczen város közönsége s ünnepelték az egyes tanintézetek s ezek közt különösen az ősi kollégium is. Bizonyára majd e szabadság, az 1848-iki halhatatlan alkotások *keresztelő napján*, április 11-én is föl fog lelkesülni ez a mi derék, multjához, történelmének nagy alakjaihoz és királyához egyaránt hűséges városunk s akkor azok a hivatalos körök is ünnepelni fognak, melyek most távol maradtak s azzá tették a március tizenötödikét, a mi eddig volt: a *magyar társadalom ünnepévé*.

A főiskola ünnepélye nyitotta meg a nap gazdag programjának hosszú láncolatát. Reggel fél kilencekor

már zsúfolásig megtelt az oratorium a főiskolai tanári kar és ifjuság tagjaival, s az ünneplő díszes közönséggel, kiknek élén ott láttuk Debreczen ev. ref. lelkészi karát élén ősz püspökünk lelkes alakjával, továbbá a városi tanácsot testületileg, a kir. tanácsos polgármester vezetése alatt, a tizenhárom egyenruhás honvéd-csapatját, a honvédegylet tisztikarának vezetése alatt, városunk intelligenciájának számos előkelő tagját. A műsorozat minden egyes pontja: Psenyeczki Nagy Zoltán orgonajátéka, az énekkar hazafias dalai gyűjtő hatással voltak nagyon szépen imádkozott Csiky Lajos, kinek imádsága a mélységes vallásos és hazafias érzelmek harmonikus megnyilatkozása volt; költői szépségekben és gondolatokban gazdag, általános tetszést aratott beszédet (l. jelen számunk tárcáját) mondott dr. Helle Károly jogtanár, Kun Béla II. éves joghallgatónak Tripsó Sándor joghallgató által elszavalt, pályakoszoruzott alkalmi ódája pedig frenetikus tapsvihart idézett elő.

A főiskola oratoriumából az egész ünneplő gyülekezet a nagytemplom történelmi nevezetességű boltjai alá vonult; a hatalmas épület összes helyei a zsúfolásig megteltek s itt már az ev. ref. egyház lelkészi kara és presbyteriuma is testületileg jelent meg. Gyülekezeti és karének, továbbá K. Tóth Kálmán remek, alkalmi imája képezték a magasztos isteni tisztelőnek egyes pontjait.

Az ev. ref. felső leányiskola ünnepélye délelőtt 11 órakor kezdődött Kiss Áron püspök, Simonffy Imre kir. tanácsos, polgármester, Hajdu Gyula, Bészler Károly tanácsosok, Kiss Albert igazgató-tanácsi elnök, K. Tóth Kálmán, dr. Sz. Szabó József, Somogyi Pál igazgató-tanácsosok, dr. Bartha Béla, S. Szabó József, dr. Gulyás István főiskolai tanárok és nagy előkelő közönség részvéte mellett. Az ünnepélyt Dóczy Gedeon igazgató tartalmas alkotmány-történeti fejtegetései, Dóczy Ilona igen szépen sikerült s Karácson Otilia valóban művészi, óriási tapsviharral jutalmazott szavala, a növendékeknek buzgó zene- és énektanárunk Varga József kísérete mellett, gyönyörűen előadott karénekei igazán magas színvonalra emelték. Csak oly szűk ne volna az intézet állítólag „nagy” terme.

Délután 1/2 órakor következett a *kollegiumi ifjuság* ünnepélye, következő műsorral:

1. Délután 2 órakor a lépcsőházban a Petőfi-szobor előtt Petőfi „Csatadalát” előadta a főiskolai énekkar.
2. Alkalmi beszédet tartott Kovács József 3. joghallgató.
3. „Talpra magyar!”-t szavalta Bereczky László 1. th.
4. „Talpra magyar!”-t előadta a főiskolai énekkar. Aztán az egész közönség levonult az udvarra, hol 5. a „Hymnus”-t adták elő az összes dalárdák. 6. Emlékbeszédet tartott Sipos Béla 2. jh. 7. Alkalmi ódát szavalt Tripsó Sándor 3. jh. 8. a „Kossuth-induló”-t előadták az összes dalárdák. Majd kivonultak az emlékkertbe s itt 9. „A mariselli cigányok”-at szavalta Forrás Gyula 3. jh. Rác Károly zenekarának kísérete mellett. 10. A „Rákóczy-induló”-t előadták az összes dalárdák Rác Károly kísérete mellett. Ekkor következett a városi közönség ünneplése: az Emlékkertből felvonulás a városháza elé s itt a műsorozat a következő volt: 11. a „Hymnus”-t előadták az összes dalárdák. 12. Beszédet mondott dr. Bakonyi Samu ügyvéd. 13. A „Talpra magyar!”-t szavalta Kovács Zsigmond 2. th. 14. A „Szózat”-ot előadták az összes dalárdák Rác Károly kísérete mellett.

Mondanunk sem kell, hogy a főiskolai ifjuság s a nagy közönség ünneplésének minden pontja kitűnően sikerült; nagyon szépek voltak az elhangzott beszédek, de a legnagyobb lelkesedést mégis Forrás Gyula szava-

lata, „A mariselli cigányok” keltette, amihez nagyban hozzájárult Rác Károly pompás zenekisérete.

Nem hagyhatjuk azonban megemlítés nélkül, hogy a rendezés körül, különösen az Emlékkertben, megrovásra méltó fejetlenség, kapkodás és zavar uralkodott s a közönség intelligens részének emiatt sokat kellett szenvednie, amit csak a hazafias lelkesedés ellensúlyozhatott.

Megünnepelték a nagy félszázados évfordulót: az *állami főreáliskola*, hol különösen dr. Kardos Albert tanár, Bisotka Gábor VIII. oszt. tanuló beszédei és Horváth József VIII. oszt. tanuló alkalmi ódája voltak a sikerült ünnepély főpontjai; aztán a *kereskedelmi akadémia*, melynek előkelő színvonalú Bayer Ferencz igazgató s dr. Szánthó Sámuel magvas beszédei adtak, a lelkesedést pedig az ifjusági zenekar hazafias darabjai fokozták; a *róm. kath. felső leányiskola*, az autonóm orthodox *izraelita hitközség* hazafias ünnepe is méltán sorakozott a többiekhez.

Sőt az estének is gazdagon kijutott a programmból Verő Gy. „1848” című alkalmi darabja díszelőadásban került színre; a negyvennyolcas honvédek fényes anyagi s erkölcsi sikerű bált tartottak a városi dalegylet és főiskolai énekkar közreműködésével. Kulturális mozzanatot képez Debrecen művészetének történetében, hogy a Komlóssy Arthur városi főjegyző elnöklete alatt álló, Petőfiről nevezett új dalkör ekkor lépett először egy nagy hangversenynyel a nyilvánosság elé.

A joghallgatók közt létesült u. n. *jogász-asztaltársaság* a maga körében este szintén rendezett hazafias ünnepélyt, melynek programmpontjait beszéd, szavaltat és zene töltötték ki. Az igazán szépen sikerült ünnepélyre s az utána következő barátságos vacsorára dr. Baconi Lajos dékán, dr. Ozori István és dr. Bartha Béla jogtanárok is hivatalosak voltak s a lelkes ifjuság őket s bennük az egész jogtanári kart lelkes ovációkban részesítette. A március idusának ötven éves fordulója, tehát annyiban is nevezetes jogakadémiánkra, hogy a tanárkart és tanítványokat, kiket különben is a szeretet és bizalom kapcsa fűzött egymáshoz, még közelebb hozta s hiszszük, hogy ennek maradandó nyomainak lesznek.

Ezekben számoltunk be főiskolánk s más tanintézeteink és Debrecen város közönségének nagy ünnepéről s reméljük, hogy olvasóink szívesen veszik tudósításunkat mint porszemét a nagy nap emlékének történetéből.

- a - a.

IRODALOM.

A Bibliai Lexikon érdekében. Magyar Protestáns Irodalmi Társaságunk ama korszerű határozata, hogy magyar közönségünk számára Bibliai Lexikont ad ki, technikailag és irodalmilag elő van készítve. Az igazgatóválasztmány legutóbbi ülésében megállapította a mű tervezetét, Kenessey Béla kolozsvári theol. igazgató személyében megválasztotta a szerkesztőt, elrendelte a szakértő munkatársak felkérését, a szerkesztővel mutatvány részleteket készítettett, megtette az előzetes költségszámítást, offerteket kéretett a nyomdákban, lépéseket tétett az illusztrációhoz szükséges clichék beszerzése iránt, s elhatározta, hogy az ügy népszerűsítése irodalmi és társadalmi úton megkezdhesék, a közel tizezer forint előállítási költség beszerzése ügyében társadalmi actio indíttassék s a két protestáns egyház konventje alkalomával konferencia tartassék.

E fontos lépésre egyházi irodalmunk és közönségünk ama több ízben és több felől kifejezett szüksége birta, hogy végre-valahára egy olyan bibliai kézi lexikonunk legyen, a mely encyclopaedikus tömörséggel és tárgyilagossággal, tiszta evangéliumi alapon, betürendben ölelje fel és szabatosan magyarázza meg a Szentírásban előforduló összes történeti, földrajzi, régiségtani, irodalomtörténeti, theologiai stb. kérdéseket, dolgokat és alapfogalmakat s pontosan ismertesse a bibliában szereplő személyeket. Az elfogadott tervezet mindezt oly módon kontemplálja, hogy az egyes cikkek tisztán a bibliai adatokra és anyagra támaszkodjanak, s az egyes kérdéseknél csak azt konstatálják, hogy mit tanít erről vagy arról maga a biblia és ne bocsátkozzanak kritikai hozzászólásokba és még pör alatt levő hypothesisokba. Mert a munka célja tudományos ugyan, de egyszersmind gyakorlati építő is; s a mű maga a bibliai ismereteknek olyan tárháza akar lenni, melyet csak fel kell nyitni, hogy bármely bibliai kérdésben pontos és szabatos tájékozást nyerjünk.

A külföldi egyházi irodalom ilyen bibliai lexikonokban felettebb gazdag, mert az ily természetű munkák rendkívül jó, tudományos és gyakorlati szolgálatot tesznek úgy az igehirdető lelkészi karnak és a vallás-tanítóknak, mint a biblia-olvasó közönségnek. A mi magyar egyházi irodalmunk és közönségünk mindez ideig nélkülözni kénytelen az ilyen fajta bibliai kalauzokat és tájékoztatókat. *Bod Péter* Szentírás értelmezésére vezérlő „Magyar Lexikon“-a ma már elévült s csak könyvészeti értékkel és érdekléssel bír s antiquariusi ritkaság számba megy. *Maklári Pap Lajos* „Bibliai Egyezményes Szótár“-a igen becses szótár, de csak szó- és locus-gyűjtémény, behatóbb magyarázat nélkül; a *Fördös-féle* concordantia pedig épen csak töredék. A Társaság által tervezett „Bibliai Lexikon“ azonban az összes bibliai ismereteknek valóságos tárháza lesz, melyet akár magyarázatos bibliának is nevezhetnénk, mert a Szentírás helyes értelmezéséhez szükséges összes anyagot rendezve és kidolgozva nyújtja az olvasónak egy 62—65 lexikális ivre terjedő s képekkel illusztrált *testes kötetben*. A „Bibliai Lexikon“ a két testvér egyház legkiválóbb szakférfiainak közreműködése mellett *Kenessy Béla* szerkesztésében a „Calver Bibellexikon“ alapján, mintájára és képeivel illusztrálva, de a legkiválóbb külföldi szakmunkák felhasználásával lehetőleg az 1899. év folyamán csinos, erős kötésben fog megjelenni.

Ennek a hézagpótló műnek Irodalmi Társaságunk azonban csak irodalmi és technikai előkészítője lehet, mert korlátolt anyagi ereje miatt eddigi kiadványainak megrövidítése nélkül ily költséges vállalatba nem bocsátkozhatik. De nevét és szellemi erejét szívesen adja a vállalatához s az ügy technikai és administratív részét is készséggel magára vállalja, ha a magyar protestáns közönség a „Bibliai Lexikon“ előállításának költségeit összehordani hajlandó. Mielőtt tehát Társaságunk a megrendelési felhívást kibocsátaná s az írókkal és a nyomdával véglegesen szerződne, biztos tájékozást kíván szerezni az iránt, hogy valóban közszükség-e a „Bibliai Lexikon“ létrehozása s kész-e a magyar protestáns közönség a munka kiadására szükséges közel tízezer forintot társadalmi úton, aláírásokkal, adományok és segélyek nyújtásával előállítani? Különösen a M. P. Irod. Társaság tagjait — az első sorban érdekelt lelkészeket és az egyházi lapok szerkesztőit — kérjük nagy bizalommal, hogy a „Bibliai Lexikon“ ügyét lelkesen felkarolják, a gyülekezeteket s ezekben a

tehetősebb urakat és urnöket adományok és segélyek nyújtására rábírni igyekezzenek. Mert kétségtelen dolog, hogy minél nagyobb összeg gyűl össze adományok útján a szükséges tízezer forintból, annál olcsóbbra lesz tehető a mű előfizetési ára, a mi elő sorban a leginkább érdekelt lelkészi karnak válik javára. Az irod. Társaság teljességgel nem kíván nyereszkeskedni a vállalattal s örülni fog, ha minél csekélyebb árban bocsáthatja a könyvet a t. közönség rendelkezésére.

Legyen szabad remélnünk, hogy sem a kegyes pátronusok és patronák, sem a bőkezű mecenások nem fognak hiányozni a műnek kiadásánál, hisz arról a Szentkönyvről van szó, a melynek minden sora, minden szava a mi tanulságunkra íratott meg s a melyben a mi örök életünk kiapadhatatlan forrása buzog. Legyen szabad remélnünk, hogy úgy az egyházi sajtó, mint a lelkészi kar, melyek minden jó ügy felkarolásában elől szoktak járni, a Lexikon ügyében is megteszik a tőlük telhetőt. Társaságunk egész buzgósággal magáévá tette az ügyet; áldozatkész másodelnökünk 500 frtot, könyvbizományosunk 100 frtot ajánlott fel a Lexikon céljára. Szerkesztőnk s a két prot. egyház legjelesebb bibliai tudósaiól szervezett munkatársaink teljes biztosíték a munka szellemi sikerére nézve. Most már közönségünkön van a sor, hogy tegye meg a magáét. Részemről meg vagyok győződve róla, hogy ha művelt közönségünk és egyházi-iskolai testületeink is magukévá teszik a pártolásra méltó ügyet, a magyar „Bibliai Lexikon“ sorsa anyagilag is biztosítva lesz.

Ezért ismételtelen és melegen ajánljuk ezt a fontos irodalmi kérdést az irányadó lelkészi és világi körök munkás szeretetébe.

A „Bibliai Lexikon“ tartalmáról, irányáról és külalakjáról tájékozást nyújthatnak azok a mutatóványok, melyek a szerkesztő tollából kerültek ki. Kidolgozása, külalakja olyan lesz, mint a mutatóványoké.

A kegyelem Istenének áldása legyen a szent munkán!

Szöts Farkas,
a M. P. I. T. titkára.

A M. Prot. Irod. Társ. érdemes titkárának a tervezett „Bibliai Lexikon“ érdekében kibocsátott eme felhívását és prospektusát a legnagyobb örömmel ajánljuk lapunk minden rendű olvasóinak becses figyelmébe. Hajdantan, nevezetesen a 16-ik század végén, *Túri Pál*, a Szegedi Kis István tanítványa, Kálvin Intitutiójára következő s magyar fordításban ilyenformán hangzó latin ajánló verset írt vala: „Krisztus után az apostoli iratokon kívül ennél jobb könyvet még soha senki sem írt.“ Szinte kísértetbe jövünk, hogy az egykori bihari papnak eme soraival ajánljuk a tervezett „Bibliai Lexikon“-t is! Erre a műre igazán nagy szükségünk van s annak a hiányát eddig is roppantul érezte a mi magyar református tudományos, mint gyakorlati theologiánk, — de érezte kétségtelenül maga a bibliaolvasó laikus közönség is. Most hát mindent el kell követnünk, hogy a mű megjelenhessen. S mivel — fájdalom — mi még nem igen vagyunk ott, hogy az efféle irodalmi munkák iránt világi híveink is érdeklődni és áldozatot hozni képesek volnának: ismét rajtunk lelkészek van a sor, hogy az áldozatot meghozzuk s bebizonyítsuk, miként szegénységünkben is gazdagok vagyunk, a mikor egyházunk építéséről van szó. Mi ugyan jól tudjuk, hogy az előfizetés az Urnak sok szolgájjára nézve terhes lészen; de elvégre is egy ilyen lexikon nélkül a lelkész olyan, mint a katona fegyver nélkül; ugyanazért ne találtsátek közöttünk csak egy is, ki ezt a nagy és gazdag hasznot

hozó művet magának meg ne szerezzé. Ezzel kapcsolatosan szabad legyen az intéző körök becses figyelmét egy fontos mozzanatra szintén felhívni. Ez a „Bibliai Lexikon“ a magyar *egyetemes protestáns* egyház firmája alatt fog megjelenni s ennek léssen a tulajdona. Ez okáért felettébb óhajtható az, hogy a munkatársak a 2 protestáns egyház *mindenik kerületéből* úgy választassanak ki s gyűjtessenek egybe, hogy *egyetlenegy egyházkerület se legyen, mely a szellemi munkából kimaradjon*. Ez nem pusztán formai, hanem olyan elvi szempont, melyhez bizonyos tekintetben a siker kérdése fűződik.

„*Néhány őszinte szó a lelkészek állami segélyezésének kérdéséhez.*“ Irta: egy pap. Ára 25 krajcár. Kapható: az ev. ref. lelkészi hivatalnál Nagyváty, u. p. Baranya-Szentlőrinc. — Egy erőteljes hang abból az akkordból, melylyel a hazai ev. ref. lelkészi status a a kultuszminiszternek a lelkészi fizetések kiegészítésére vonatkozó ismeretes törvényjavaslatát fogadta. Az érdekes szerző — úgy látszik — brosjurát mindjárt a javaslat közzététele után, tehát *előbb, sem mint az egyházi sajtó állásfoglalását ismerte volna*, rendezte nyomda alá és a kérdés teljesen megérett voltára nagyobb bizonyosságul semmi sem szolgálhat, mint az, hogy ebben a füzetben rendszeresen csoportosítva mindazokat az érveket megtaláljuk, melyeket az egyházi lapok a javaslat *ellen* sporadice felvetnek. Főhibája — úgymond a szerző — ennek a miniszteri javaslatnak az, hogy „csak a tényleges fizetések bizonyos mérvű kiegészítésére szorítkozik!“ de a hívek által viselt teher nagyságán könnyíteni nem akar, sőt azt egyáltalán figyelembe sem veszi. Majd a meglevő, de már elavult s tarthatatlan egyházi adózási rendszert bírálván, igen helyesen mutat rá egyfelől arra, hogy az állam a tulajdonképpen őt illető népiskolai kötelezettséggel mint abszorbeálja a protestáns egyházak minden anyagi erejét; másfelől arra, hogy vannak egyházak, melyeknek hívei egyházi és iskolai adó címen a földadó 135, — 1364, sőt horrendum dictu! 2574%-át tartoznak fizetni. Valóban rettenetes állapot ez, s ne csodálkozzék senki, ha ilyen viszonyok között híveink vakon rohannak a felekezetenélküliség karjai közé. Pedig a miniszteri javaslat, úgy a mint van, ezen az állapoton nem változtat, sőt bizonyos mérvben rosszabbá teszi a helyzetet, mert a hívekben akaratlanul is azt a meggyőződést kelti fel, hogy lelkészöket tulajdonképpen nem is ők kötelesek fizetni. Ezért csak érteni tudjuk azt, hogy mikor az 50-es években Thun a protestáns egyházakat a 600 frtos (ma legalább 1200 frtos értéknek megfelelő!) kongruával megkínálta, azt a mi őseink el nem fogadták, sem ránk oktroyálni nem engedték. Mindemellett is azonban, mint mondja, „szerzőnek nincs lelke azt mondani, hogy a javaslatot vegyék le a napirendről, mert égető szükség és nemzeti becsület követeli a sokáig észre nem vett nyomor gyors felszámolását. Hanem a törvényjavaslat 2. §-ának első kikezdése így lenne módosítandó: a törvényes bevett többi vallásfelekezett 1898. évi január hó 1-ig már rendszeresített állásainak jövedelme, *addig is, míg e felekezetek önkormányzati úton egyházi adózásukat rendezvén, az állam hozzájárulása megállapíthatnák, az állampénztár terhére ideiglenesen évi 800, illetőleg 400 frtra*“ stb. Ezt a felfogást a magunk részéről is teljesen osztjuk s a kérdés megoldását *másként* sem nem képzelhetjük, sem megnyugvással el nem fogadhatjuk. A kik részletesebben akarnak a dologgal foglalkozni, rendeljék meg e kis füzetet, — melegen ajánljuk.

A „**Gyakorlati bibliamagyarázatok**“. XVIII-ik évfolyamára hirdet előfizetést buzgó szerkesztője *Garzó Gyula*, aki e hézagpótló szakfolyóiratot, nemesak kiváló szellemi, de nagy anyagi áldozattal is tartja fenn. Sajnálatra méltó, hogy e par excellentian gyakorlati célt szolgáló s szakmájában egyedül álló vállalat is a közönyösség miatt a bukás szélén van. Érdemes szerkesztője fájdalmasan panaszkodik, hogy a múlt évre — szinte hihetetlen — csak 38-an küldték be az előfizetést. Ha ezen hallatlan közönyösség tovább is tart, a szerkesztő kijelenti, hogy a folyóiratot megszünteti, — mindenestre ad ignominiam ecclesiae. Pedig az új szövetségi iratok közül már csak a Máté evangéliumának fele, a Timótheushoz írt levelek és a most folyó római levélnek (magy. *Illyés Endre* nagy tudással, apparatussal s evangéliumi erős hittel) harmada vannak hátra. Reméljük, hogy a magyar prot. lelkészi karban van még annyi érzék s ha kell áldozatkészség, hogy nem enged megbukni oly derék s tisztos múltú irodalmi vállalatot, mely az egyház igazainak szolgálatában áll s közszükséget pótol.

Füstkarikák. Elbeszélések, képek, rajzok, apróságok az életből. Irta *Kálmán Dezső*. Kölesd 1897. 175 l. Ára 1 frt. A kölesdi ev. ref. lelkész, a Prot. Pap egyik nagytevékenységű, érdekes szerkesztője arra is szakít időt s talán alkalmat, hogy a szépirodalmat is művelje s munkáival ez irodalom művelői között úgy mennyiségre, mint értékre nézve tisztos helyet foglaljon el. A „Csalánlevelek“ és „Tarka világ“ című apróbb elbeszélései és rajzai után, melyek közkedveltségben és nagymérvű pártolásban részesültek, most már a fentebbi cím alatt harmadik szépirodalmi, kötetét adja ki. E kötet is méltán sorakozik a két első mellé. Tartalmaz nagyobb részben prózai, kisebb részben verses apróságokat azzal a routinnal, élénk előadással és kedves humorral, mely *Kálmán Dezső* e nemű műveit jellemzi. Egyes apróságai, mint *De Laraison*, *Hol van az igazság?* gr. *Pálffy Móric* és *Csekey István* történeti s irodalomtörténeti szempontból is érdekesek. Az pedig, ahogy ő az ú. n. personiátus emberek kifecamodott, kaeskarings beszédét ellesi és megörökíti szinte páratlan irodalmunkban. Szívesen ajánljuk kötetét, mely nála *Kölesden* (Tolna m.) rendelhető meg, olvasóink meleg pártfogásába.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Az ág. ev. egyház küldöttsége** f. hó 11. és 12. tisztelgett *Bánffy br.* miniszterelnöknél és *Wlassics* miniszternél *Radó K.* vezetése alatt, hogy átnyújtsa nekik az ág. ev. egyháznak a lelkészi fizetések kiegészítése tárgyában kelt memorandumát. *Bánffy* miniszterelnök kimerítő és a dolog részleteire is kiterjedő válaszában biztosította a küldöttséget, hogy a kormány a lelkészi fizetések kiegészítése tárgyában benyújtott törvényjavaslatlaltal korántsem tekinti lerótnak azon kötelezettségét, melyet a magyar törvényhozás az 1848. évi XX-ik törvénycikkekben a felekezetekkel szemben elvállalt. Kijelenti, hogy a kormánynak nem volt szándékában a kongruatörvényben tervbe vett segélyezéssel az eddigi összes állami dotációkat az egyházakkal szemben mintegy megváltani, sőt a kormány kész a törvényben is kifejezést adni annak, hogy a felekezeteknek eddig más címenek nyújtott segélyek ezen törvény által érintetlen-

nül maradnak; amely kijelentés által, ha az a törvénybe felvétetik, az állami segély állandósága indirekte törvény által biztosíthatni fog. Megengedi azt is, hogy a törvényjavaslat különösen az ágostai hitvallásukat illetőleg még némely aggályokra szolgálthat okot, de ő és a kormány kész ezen aggályokat a törvényjavaslatnak esetleges módosítása által eloszlatni. Biztosítja a küldöttséget, hogy sem neki, sem miniszterársainak soha eszébe nem jutott a protestánsok autonómiáját korlátozni. Olyan törvényhez ő, mint protestáns soha hozzá nem járult volna. Az autonómiát veszélyeztetni látszó intézkedéseket állami célok indokolják és azok a hazafias autonóm egyházaknak ártalmára nem lehetnek. Biztosítja végre a küldöttséget, miként úgy őt, valamint miniszterársait csak azon cél vezette, hogy a szegény lelkészeknél mielőbb segítsenek és miután neki még ugyis sok utánjárásába és küzdelmébe fog kerülni, hogy ezen törvényjavaslat a sok ellenséges áramlattal szemben törvényerőre emelkedjék, kívánatosnak tartja, hogy azok, akik az egyház és a szegény lelkészek érdekét a szívükön hordják, ne nehezsék meg a kormány föladatát. — Wlassics kijelentette, hogy, habár a kormány arra nem vállalkozik, hogy a felekezetek összes egyházi és iskolai szükségleteit az állam fedezze, mert ez a szekularizációra és a többi egyházi alapok konfiskálására vezetne és ezt a kormány föltétlenül kizártnak kívánja tekinteni, de ez, az egyházi autonómiák tökéletes megsemmisítése is volna: az 1848: XX. t.-c. 2. szakaszában lefektetett viszonyossági elv alapján a bevett vallásfelekezetek iskolai és kulturális szükségleteinek támogatásáról, istápolásáról gondoskodni köteles. Kiemelte, hogy hazafias egyházak sohasem jöhetnek abba a helyzetbe, hogy autonómiájukon a legesekélyebb csorba is ejtessék; de viszont lehetetlennek tartja, hogy az állam segítse azokat, akik az állam létalapját támadják meg hazafiatlan magatartásukkal. Változó kormányok esetleges visszaélésére való hivatkozással ki kellene küszöbölni törvénytárunkból minden oly intézkedést, mely a parlament ellenőrzése mellett működő kormány erejének fokozására szolgál. Alkotmányos érzékű kultuszminiszter tárgyi ok nélkül sohasem fogja magát szembe állítani az autonóm felekezetek fegyelmi ítéletével, mert a nyilvánosság hatalma is elseperné.

— **Gyülekezeteinkből. A hódmező-vásárhelyi ev. reform. egyháznak** egy régi óhaja teljesül. Az u. n. újvárosi részen építendő templom és paplakhoz a szükséges előmunkálatokat a télen át megtévén, a napokban az építő vállalkozóval megkötötte a szerződést. Ezen itt annyira szükséges örökítések öszre tető alá kerülnek s jövő tavasszal vétetnek használatba. Másik igen nevezetes ténye az egyháznak, hogy a keresztelési és esketési stóákat — az anyakönyvi e nemű stóák érvényben hagyása mellett — négy lelkésze részére 400—400, összesen 1600 frttal megváltotta. E megváltott szolgálásokat előzőleg már ezen év jan. 1-től teljesen ingyenessé tette volt. — Ugyanezen egyházban márc. 15-nek 50 éves fordulója úgy a templomokban ünnepi hazafias tanítású istenisztelettel, mint népiskoláiban, hazafias dalok éneklése és szavalások által megünnepeletett. Főgymnásiumi ifjúsága pedig, mely márc. 15-ikét évről-évre dicséretes sikerrel eddig is megünnepelette, ezúttal kiváló ünnepélyt rendezett s műsorának mind a 11 számát élénk tetszéssel fogadta a lelkesült nagy és előkelő közönség. Megemlítjük egyzersmind, hogy ezen 50 éves forduló alkalmából már előző vasárnapon a főgymnasium protestáns ifjúságával a vallás-tanár is alkalmi isteniszteletet tartott, a kit

2. Kor. III. 17. „Ahol pedig az Urnak Lelke vagyon: ott vagyon a szabadság!” — igék alapján mondott alkalmi tanításáért a jelenlevő tanárok igen szívélyes üdvözlése jutalmazott.

— **A „Sárospataki Irodalmi Kör”** — melynek febr. 9-én tartott első felolvasó ünnepélyéről már megemlékeztünk lapunkban — mindinkább növekedő sikerrel és a városi intelligens közönség s a főiskola tanuló ifjúságának folyvást nagyobb érdeklődése mellett folytatja felolvasó-ünnepélyeinek megkezdett sorozatát a kollégium tágas tornacsarnokában. És Sárospatak e téren is igen sokban hasonlít a kisebb német egyetemi városokhoz, a hol a tudós tanárok le-leszállnak olykor katedráikról az iskola falain kívül állók közé is, hogy terjesszék az ismereteket, kalauzolják őket a tudás nagykiterjedésű birodalmában. Az „Irodalmi Kör” pedig, melynek buzgó elnöksége mindent elkövet tevékenységének minél szélesebb alapokra való fektetésére, — bizvást megérdemli, hogy az eddiginél sokkalta nagyobb pártolásnak örvendhessen s működése sokkal szélesebb körökben részesülhessen a kiérdemlett figyelemben. — **A II. felolvasó ünnepély** (febr. 26.) főtárgya bölcsészeti irodalmunk már eddig is előnyösen ismert művelőjének, dr. Rácz Lajos gymn. tanárnak szakszerű tanulmánya volt *Comte Agoston* életéről és filozófiájáról. A márc. 5-én tartott **III. felolvasó ünnepély** tárgya *Búza János* gymn. tanárnak az állatok szaporodását ismertető, kiválóan érdekes értekezése volt, a mely a figyelmet folyvást ébren tartva, könnyed, megnyerő előadásban ismertette különösen az alsóbbrendű állatok fontos életjelenségeit. Kiváló, őszinte elismerést érdemel ez ünnepélyeken való szerepléséért a főiskolai *ifjúsági énekkar* is, a mely a régi magyar kuruc-nótákat oly nemes hévvel, annyi igyekezettel mutatja be, hogy szereplése a legkisebb kivánni valót sem hagyja hátra s teljesen kiérdemli a hálás közönség tanusított lelkes rokonszenvét. (i. zs. b.)

— **„1848. március tinenőt”** dr. *Bartha Béla* jogtanárnak, lapunk társszerkesztőjének a mult évi március 15-iki főiskolai ünnepélyen felolvasott emlékbeszéde ily cím alatt jelent meg. *A Debreceni Kossuth-szobor-alap javára* nyomatta ki Debrecen közéletének egyik kiváló tagja, ki e beszédet a nemes célhoz teljesen méltónak találta, s kinek kérését a szerző szívesen teljesítette. Többet azon viszonyról fogva, melyben dr. *Bartha* lapunkhoz áll, nem akarunk mondani. A 46 oldalos füzet 32 kr. előzetes beküldése mellett a szerző útján bérmentesen kapható.

— **Lapunk folyó évi 1. 2. 7. 8. számaiból** többé nem szolgálhatunk; akik tehát igen t. ujonnan belépő előfizetőink közül az első negyedévi számok megküldését is óhajtják, ne vegyék rossz néven, ha a fent megjelölteket már nem küldhetjük meg. Tisztelettel *a kiadóhivatal*.

TARTALOM-JEGYZÉK: Az államsegélyről. Gyulai Ferenc. — Elnöki megnyitó beszéd. Görömbei Péter. — Közjogi és magánjogi módus infinitivus, Unio- és törvényis telet Erdélyben. Kanonista. — A katolikus autonómia. — a — r. — Tárcsa: Emlékbeszéd március 15-ikén. Helle Károly dr. — Intézkedés a magyar református egyházak és iskolák vagyoni viszonyairól, 1705. Révész Kálmán. — T a n ü g y: Támadnak. Védekezzünk! Sinka Lajos. — Közéletünk: Március 15-ike Debrecenben. — Irodalom. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társak: **Erőss Lajos** és **Bartha Béla dr.**